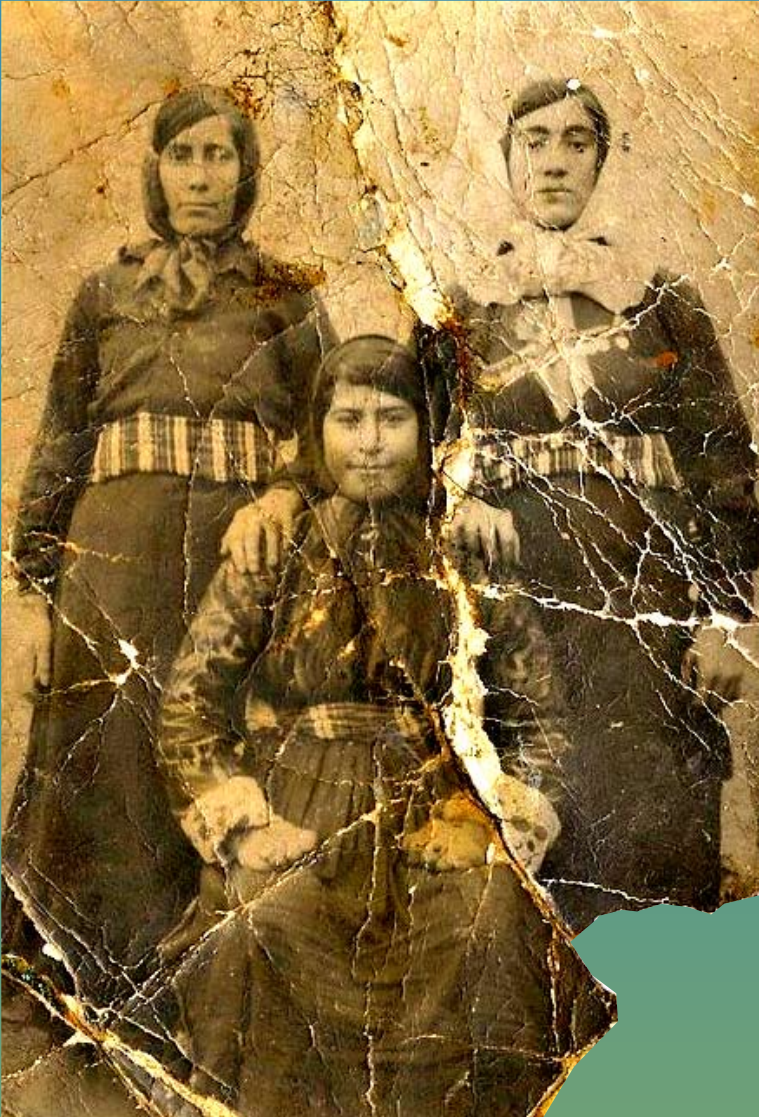

kovara hunerî, çandî û lêkolînî ya kurdên anatoliya navîn

bîrnebûn

BIHAR/2011

49

bîrnebûn

Tidskriften utkommer 4 nummer per år.
Sê mehan carekê derdikeve / Üç ayda bir çıkar.

Utges av Apec-Förlag AB
Hejmar 49, bihar 2011

Ansvarig utgivare: Ali Çiftçi

Edîtor: Ali Ciftci Seyfî Doğan Muzaffer Özgür

Koma redaksiyonê

A. Çiftçi, Dr. Mikailî, H. Erdoğan, M. Bayrak, İ. Türkmen,
M. Duran, Muzaffer Özgür, Nuh Ateş, Sefoyê Asê, Vahit Duran,
Mem Xelikan, Mustafa Mih û Yusuf Polat

Adress

Navnîşana li Swêdê

Box: 8121, SE 163 08, Spånga/Sverige

Telefaks: 0046-(0)8-761 24 90

E-post

info@birnebun.com

Internet

www.birnebun.com

Têkili/İlişki

Danimarka: Irfan Baysal, 0045-27 11 58 83

Avusturya: Cüneyt Dagdalan, 0043-69 91 11 55 294

Amerika: Mam Recall, mamoste.kart@yahoo.com

Belavkirin / Dağıtım

Ewropa: Muzaffer Özgür/Bîrnebûn

Postfach 900348, 51113 Köln / Almanya

Tfn: 0049-172 298 24 51

Türkiye/Ankara:

Dîpnot Kitebevi, Selanik Caddesi No: 82/32

KIZILAY / ANKARA

Tfn: 0312-419 29 32

Anatolia Muzik Center

Cumhuriyet Mah. Turan Cad. No: 29 A

Polatlı-Ankara

Tfn.: 0090-312-622 94 36

İstanbul: Selahattin Bulut/Medya Kitapevi

İstiklal Caddesi, Elhamra Pasaj No: 130/6, Beyoğlu

Biha/Fiyatı

Europa: 5 Euro • Türkiye: 2,5 YTL

Abone

Swêd: 400 SEK • Almanya 40 Euro

Welatên din ên Ewropayê: 50 Euro

İsveç hesap numarası

(Bîrnebûn) postgiro: 468 65 12-7

Ji bo aboneyên li derveyî Swêdê / İsveç dışındaki aboneler için

APEC, "Bîrnebûn" PlusGiro-Stockholm/Sweden

BIC: NDEASESS

IBAN: SE85 9500 0099 6026 4686 5127

Çap / Baskı

Apec-Tryck AB

ISSN 1402-7488

Xwendina çîrokan ji bo zarokên kurd yê n li pêşdibistana HUMLAN ya li Fittjayê.

Her nivîskar berpîrsê nivîsa xwe ye.

Mafê redaksiyonê heye ku nivîsên ji Bîrnebûnê re tîn, serrast û kurt bike. Ger nivîs çap nebin jî, li xwediyên nayên vegeandin.

Waqfa Kurdên Anatoliya Navîn li Swêdê û Komela Ziman li Almanayê piştgirên kovarê ne.

Wênêyê li bergê:

Sê jinên kurd: Ya rûniştî: Fatma Yalçın, yê li pişt wê jî Ayşe Yalçın û Zahide Bayram e. Li Yayla Bircê (Kirklar yaylasi), di salên 1940î de hatiye kişandin. (Ji arşîva Nesrin Bayramê)

- 2 Ji Bîrnebûnê – *Ali Çiftçi*
- 3 Me li Fittjaskolanê
roja zimanê zikmakî pîroz kir – *Remzi Kerim*
- 6 Festîvala Încovê li Danîmarkê – *Metin Kara*
- 8 Bîranîneka piçûk û jineka bilind – *Hesenê Metê*
- 14 Çar hevalên min hene – *Jêhat Nêrbewî*
- 16 Panêla kurdên Anatoliya Navîn – *Mem Xelikan*
- 23 Kurdên Anatoliya Navîn – *Mustafa Arikan*
- 24 Meta Sulhiye – *Nesrin Bayram*
- 27 Li hewşiyê Hecê: Şîva herimî – *Nuh Ateş*
- 32 Serê wanan bixwe – *Mem Xelikan*
- 34 Eşa Datê û bavê wê – *Ekrem Harmancı*
- 36 Mazdaizm – *Seyfi Doğan*
- 38 Tarixa Cîwarî HELAC – *Nuh Ateş*
- 41 Siyabend u Xecê – *Xemgeli Bane*
- 43 Ra zaneman – *Xemgeli Bane*
- 46 Raste hevhatin – *Seyfi Doğan*
- 50 Oy, bilbilê – *Îbrahim Korkmaz*
- 51 Fata Osman Efe – *Altun Başaran*
- 53 Kewa Hesê – *Nesrin Bayram*
- 56 Kırıkkale'nin Kürt Köyleri – *Dr. Mikailî*
- 64 Konya'daki Alevi Kürt Köyleri – *Gülay Mermer*
- 66 İnan Dıyarında Alevi Katliamı – *Mehmet Bayrak*

Xwendevanên bi rumet, bihara îsal bi gelek bûyerên balkêş dest pê kir ku li dinê rûdan. Li Japonyayê bi erdhêj û sunamiyê felaketeke mezin pêk hat û bi xwe re gelek zerar û ziyaneke hem maddî û hem jî manewî li gelê japonyayê û herwiha tevayiya dunyayê kir.

Li bakurê Afrikayê jî bi xwepêşandanên gel ên zîncîre, li gelek welatên ereban li hember desthilatdaran serhildan ji bo nîzameke civakî ya hîn azadtir bûn û hê berdewam in. Ji ber van bûyerana ev bihara wek "*Bihara Ereban*" hatiye binavkirin. Ev bayê ji bo azadî û mafê însanan, hêvî dikim di rêyeka rast de bi ser kevin!

Li welêt hem roja zimanê zikmakî û hem jî Newroz li gelek aliyên welêt bi girseyî hat pîrozkirin, ji derveyî hinek bûyerên nexweş, piranî bi silametî derbas bû. Bi pêşniyara kurdên Heymanayê, li Ankarayê panêlek ji bo 21ê sibatê, roja zimanê dayîkê, parastin û pêşdabirinê çand û zimanê kurdên Anatoliya Navîn li dar ket. Panêl li 20ê sibatê li Ankarayê bi beşdarîyeka baş bi ser ket. Ji endamê redaksiyona kovara me, Mem Xelîkan jî beşdariya wê panelê kir. Bi herdu zaravayên kurdî: şêxbizî û kurmançî afîş û bandrol hatine lidarxistin û herwiha panelîstan gotarên xwe bi herdu zaravên kurdî gotine.

Li welatên din jî roja zimanê zikmakî

li gelek dibistanan hat pîrozkirin.

Li Swedê, li bajarê Stockholmê, li taxa Fîtyayê piraniya rûnîştwanên li wir ji kurdên me yên ji Anatoliya Navîn in. Îsal dîsan bi gelek aktîvîteyên cuda ev roj hat pîrozkirin. Xebera vêya ji qelema mamosteyê zimanê kurdî, Remzî Kerîm hûn ê di vê hejmarê de bibînin.

Di vê hejmarê de herçiqas nivîsên bi zimanê tirkî li gor hejmarên din hinekî zêde bin jî em dikarin bi kêfxweşî çend kesên xort û ciwan bi nav bikin ku wan bi zarên xwe yên xweş û bi hunereka serkeftî di vê hejmarê de cîh girtine. Bo me serbilindiyek e ku ji neslê nû însanên me yên ji navça Anatoliyê ji bo parastin û pêşxistina çand û zimanê xwe dest avêtinê pê nûsê û ketine nav kal û pîran, serpêhatî, bîranîn û çîrokên wan berhev kirine.

Nesrîn Bayram bi sernivîsa *Meta Sulhiye*, Ekrem Harmancî bi sernivîsa *Eşa datê û bavê wê*, bi sernivîsa *Ra zaneman* Xemgelî Bane, Altun Başaran bi sernivîsa *Fata Osman Efe* çend numûneyên ku dîvê em li vir bi nav bikin.

Bi hêvî û pêşniyaza ku însanên me di hîlbijartinên 12 hezîranê de dengên xwe ji bo nasname û parastina zimanê kurdî bi kar bînin, bimînînin di xêr û xweşiyê de!

Ali Çiftçi

Me li Fittjaskolanê roja zimanê zikmakî pîroz kir

Remzî Kerîm

Îsal, 24ê şibata 2010ê, şagird û mamostayên zimanê kurdî yên li Fittjaskolanê -Botkyrka, Stokholm, Swêd- bi çalakîyên cûr bi cûr roja zimanê zikmakî pîroz kir.

Şagirdên kurd yên sinifa 7ê Rozelin Inci, Sumeya Bayram, Merve Barutçu û Betul Kisa, her yekê ji bo pîrozkirina roja zimanê zikmakî çîrokek ji zimanê swêdî wergerandin bo zimanê kurdî. Vî karê wergerê du mehan berî roja zimanê zikmakî dest pê kiribû. Şagirdên kurd di dersa zimanê kurdî de û li malê, bi alîkarîya mamostayê xwe yê zimanê kurdî, Celal Sönmez, her sê çîrokên bi zimanê swêdî wergerandin bo zimanê kurdî.

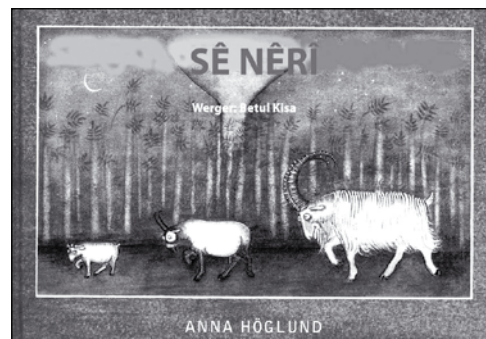
Çîrokên ji zimanê swêdî wergerandî:
De tre bockarna Bruse: "Sisê Nêrî".
 Wergêr: Betul Kisa, Rozelin Inci
Bu och Be på festhumör: "Bu û Be festê dixwazin".
 Wergêr: Sumeya Bayram.
När prinsessor fyller år: "Rojbûna prensesan".
 Wergêr: Merve Barutçu.

Çîroka "De tre bockarna Bruse", hem ji aliyê Betul Kisa, hem jî ji aliyê Rozelin Inci ve hat wergerandin.

Xwendina çîrokên ji bo zarokên kurd yên li pêşdibistanê.

Roja pêncşemê, 24ê şibata 2010ê, Sumeya, Merve û Rozelîn û mamostayê wan Celal Sönmez çûn Pêşdibistana HUMLAN ya li Fittjayê û her sê çîrok hem bi zimanê swêdî, hem bi zimanê kurdî ji bo 35 zarokên kurd yên pêşdibistanê xwendin.

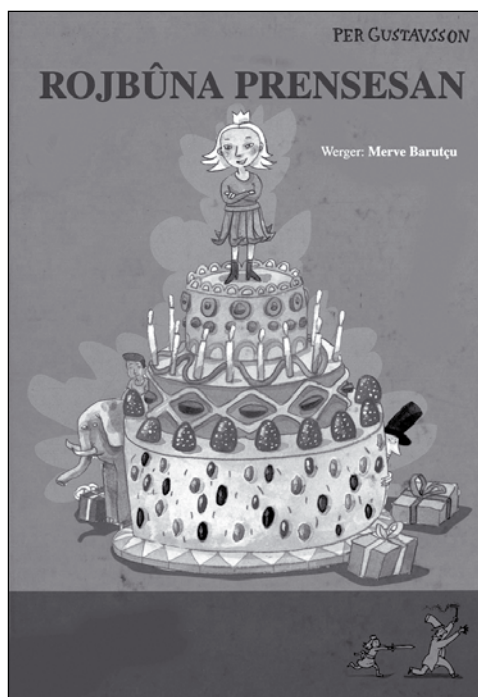

Piştî xwendina çîrokan, şagirdên kurd hem pirtûka çîroka bi zimanê swêdî, hem jî çîroka bi zimanê kurdî ku bi forma pirtûkekê hatibû amade kirin, mîna diyarî dan mamostayên pêşdibistanê.

Noşî can be

Her weha hemî mamostayên zimanê zikmakî yên li dibistana Fittjaskolanê tevî mamostayê zimanê kurdî, Mustafa Uzun, bi şagirdên xwe re li ser dîwarên xwarinxaneya dibistanê bi 26 zimanên cuda, lewheyên rengîn yên "NOŞÎ CAN BE" daleqandin. Hemû şagirdan paşê li korîdorên sinifa 4, 5 û 6ê hejmarên bi zimanî xwe -ji 0ê heta 10ê- yên ku şagirdan nivîsandibûn, daleqandin. Ji

bo pîrozkirika roja zimanê zikmakî, rêvebirîya Fittjaskolanê vê rojê xwarineke taybet ji bo şagirdan dabû çêkirin.

Grupa Govenda Kurdî

Li Fittjaskolanê grupeke govenda kurdî heye. Ev grupa govendê ji şagirdên kurd yên sinifa heftê pêk hatiye. Grupa govenda kurdî, roja pîrozkirina zimanê zikmakî, ji bo şagirdên 6 salî, şagirdên sinifa 1-3, şagirdên sinifa 4-6 û şagirdên sinifa 7-9, li salonên cuda yên dibistanê govendên xwe pêşkêş kirin.

Fabela Şêr û Mişk

Şagirdên kurd yên sinifa 8ê ya Fittjaskolanê fabela *Şêr û Mişk* ya bi kurdî wergerand bo zimanê swêdî. Ev fabel ji aliyê şagirdên kurd û mamostayên zimanê kurdî Celal Sönmez û Mustafa Uzun ve wek karekî taybet ya POWER POINTê, bi dengê şagirdên kurd û bi wêneyên ajelan –heywanan–,

hem bi zimanê swêdî, hem bi zimanê kurdî, li ser sêlikeke CDyê hat amade kirin. Ev sêlik ji bo hemû şagirdên sinifa 1-3 û sinifa 4-6 hat nîşan dan.

Berebezî/Musabeqe

Mamostayên zimanê zikmakî yên Fittjaskolanê di roja zikmakî de ji bo mamostayên li Fittjaskolanê kar dikin, ji 18 pirsên li ser zimanên li Fittjaskolanê tên peyivîn, berebezîyek pêk anîn. Piraniya mamostayên li Fittjaskolanê beşdarî vê musabeqeyê bûn.

Festîvala Încovê li Danîmarkê

Dîmenek ji şeva festîvala Încovê.

Weke van 4 salên dawiyê, încoviyên li Danîmarkê îsal dîsa li Kopenhaga paytexta Danîmarkê şahîya Festîvala Încovê bi çoşeke mezin pîroz kirin.

Festîval li 5ê adarê bi beşdarîya nêzikî hezar kurdên ji Încovê û gundên derûdorê ve hate pîrozkirin.

Dîmenek ji mêvanên şevê.

Dîmenek ji şeva festîvala Încovê.

Şorkerên şeva îsal jî balkêş bûn;

Serokê Partiya SF yê berê,

Holger K. Nielsen

Şaredarê bajarê Ishøjê Ole Bjørnstrup

Şaredarê Încovê, **Ilyas Kara**

Parlamentera Sosyaldemokratana,

Yildiz Akdoğan

Cigirê şaredariya Ishøjê, **Bilal Inekci**

Stranbêjên şevê Hozan Dîno û Kemalê Amedê bûn û bi stranên xwe coşeke mezin dane şevê. Dîsa koma goven-da zarokan, kişandina hedîye/diyarîyan, nimayîşa sîhîrbaz û sînevîzyona Încovê reng da festîvalê.

Kurdên Anatoliya Navîn li Danîmarkê zêdetir ji gundê Încovê ne û niha wek edet hersal şahîyeke bi vê şiklî pîroz dîkin. Bi riya vê şahîyê încoviyên li xerîbiyê hem hevditinek mezin çêdîkin û hem jî navê gundê xwe zêdetir didin naskirin. Lê em dikarin vê jî bînin zîman ku îsal kêmayîya zîmanê kurdî li ba încoviyana pir bû. Meriv dixwest ma ne bi tenê stranbêjan, lê şorkerên şevê jî bi kurmancî gotinên xwe bigota.

Metin Kara

metinkaradk@gmail.com

Bîranîneka piçûk û jineka bilind

Hesenê Metê

Di van sal û demsalên dawîn de her cara ku kovara kurdên Anatoliya Navîn *Bîrnebûn* bi hejmareka xwe ya nû derdikeve, bîranîneka piçûk xwe dide pêş sûretê min û bi kêfxweşî lê dihizirim.

Bi gelek salan beriya nuha li Stockholmê, li taxa Huddingeyê keçika min a piçûk bi min re û ez li ber deriyê dikanê rawestiyabûm. Ji bo ku keçik zêde ji min bi dûr nekeve û weke her zarokekê narihetiyekê neke, min banî wê kir û got: "Dûr neçe, Julie, were em ê biçine malê." Julie nehat, lê bi evî dengê min re jinek hat. Jineke bi bejneka bilind bi xwîngermiya nas û nêzekî xwe ber bi min ve hat. Pêşiyê li aliyê keça min mêze kir dûre jî li min mêze kir û bi aksenta xwe (ez ê bi aksenta wê bibêjim) yekser got:

- Ti î kirmonc î?

Min got:

- Erê, ez î kirmonc im.

Rûgeşî lê suretê wê î kurd û kur-mancî belav bû û pirseke din kir:

- Ti î kirmoncê kuderê yî?

Bêyî ku zêde lê bifikirim, min gotê:

Sê jinên kurd: Ya rûniştî: Fatma Yalçın, yên li pişt wê jî Ayşe Yalçın û Zahide Bayram e. Li Yayla Bircê (Kirkclar yaylasi), di salên 1940î de hatiye kişandin. (Ji arşiva Nesrîn Bayramê)

- Ez î kirmoncê Diyorbekir im.

Evê carî hinekî bi dudilî fikirî û zûzûka got:

- Ê kirmonciya te weka yo me ye.

- Erê, min got, em î gî kirmonc in, em hemû kurd in.

Min texmîn kir ku ji kurmanciya min hinekî kete gumanê ku ez ji Diyarbekirê me. Lê dîsa jî em bi bêhna

Gozela Şewo, ji gundê Qirpoli, Polatli, 1950. (Ji arşîva Dr. Mikailî.)

Bi cil û bergên xwe ên kurdî: jineka kurd û keça xwe, ji Anatoliya Navîn.

cixareyekê bi hev re peyvîn û em serwextî hev bûn. Û xanima ku bi vî awayî em rastî hev hatin û ketin diyalogeka welê, jineka ji kurdên me ên Anatoliya Navîn bû. Hîn jî nizanim bê kî bû û navê wê çi bû. Lê baş dizanim ku bi kurmancbûna min kêfxweş û bi kurmancbûna xwe jî serbilind bû, serbilindiyeka ji bejna wê jî bilindtir li sûretê wê diyar bû. Fikirîm û xwe bi xwe min got: Ku ev xanim bi cil û bergên kurdî, bi şahr û kofî li erdê xwe bûya... di-kanîbû serokatiya heft eşîran jî bikira: Bi xwe bawer, bi xwe ewle û ji hebûna xwe razî.

Em vegerin ser kovara *Bîrnebûnê*. Di van hejmarên dawîn de pir bala min dikişîne û gelekî jî pê kêfxweş dibim ku di demên dawîn de kovar portreyekê ji wêneyên jin an jî mêrekî kurdên Anatoliya Navîn, tev cil û bergên wan î kurdî ji xwe re dike berg. Ji tesadufekê zêdetir weke konseptekê dixuye û ev jî baweriya meriv li kovarê zêdetir dike ku kovar li pey karekî gelekî hêja ye. Di van portre û wêneyan de, meriv bi tevgirêdana jinên kurdên Anatoliya Navîn re bi qasî sed û çel salan li pişt xwe dizivire û li wir li rewşa keç û bûkên kurdan temaşe dike.

Ez jî di evan wêneyan de bala xwe didim keç û bûkên wê demê û wê deverê, dixwazim bibêjim Anatoliya Navîn:

serê keçan vekirî ne, ne bi şarpe û ne jî bi temezî ne. Sûretên wan paqij, ne bi tirs û tatûl, ne jî bi şermî û kûvî ne. Jin û bûkên wan, kofiyên nîşana esaletê li serê xwe î bilind danîne, şahrên reş î bi rêşî li dorê girêdane, di ser eniyên xwe î geverî de xwar kirine û sûretên xwe î gilover heta binê argûşa xwe derxistine rastê. Bêyî tirsî jî mêtên der û hundurê malê, bêyî tirsî jî şertên dîn û îmanê ew weke xwe ne: kurd in... serbilindê hebûna xwe, serbilindê jinbûna xwe, serbilindê kurdbûyîna xwe ne. Ji marîfeta kal û bavên tişteki xwe jî bîra nekirine.

Çi keç, çi jî jin û bûk, di van wêneyan de hemû jî bi cil û bergên xwe ên kurdî ne. Ku ez wan zêr, ziv û moriyên ku weke xemil û zerafeta jinan nebêjim,

Du jinên ji gundê Omê.
(Ji çavkaniya Ahmet Yilmaz, ji gundê Omê.)

tenê ew cil û bergên wan ên kurdî têt dîke ku meriv gelek tiştan jê werbigire: Ji halet-î ruhiyeta civaka kurdbûna wê demê heta rewşa aborî û asta statuya kulturî... kurd serbilindê hebûna xwe bûne, xwe jî kesekî û tişteki kêm nedîtine. Bi gotineka din, tevgirêdana xwe, zimanê xwe, hebûna xwe jî bîr nekirine. Dikanim texmîn bikim ku îro û anuha li wan erdan jî, li Anatoliyê jî êdî ne cil û berg, ne jî ev tevgiradana kurmanciyê maye. Lê dizanim ku gelek wêneyên wê demê li hinek deveran maye, bi taybetî jî li malên wan malmezînan wê demê. Ku em di wan deman de li kişandina

Noko û Yetê, ji gundê Kalebaltayê, li dor salên 1940î hatiye wergirtin.

wênayan, nemaze li kişandina wêneyên jinan bifikirin, em ê bi hêsanî têbigêhjin ku ev ên di wênayan de jinên ji malmezinan bûne an rewşê wan ên aborî gelekî baş bûne, an jî xatûnên malê merivên bi ramanên gelekî azad û têgêhîstî bûne.

Ku ne gelek be jî li hinek navçeyên kurdan geriyame: Ji Berfîrat, Botan û Serhedê heta Soma Biradost û nêzî Merîwana aliyê rojhilatê, herweha Silêmanî, Hewlêr û Şengala başur, Qamîşlo û Amûda binxetê ku em dibêjinê rojavayê Kurdistanê... Li kêman cîhan û li kêman wextan ez rastî tevgirêdanên kurdî hatime. Dixwazim bibêjim li hinek

cîhan fîstan û kirasên kurdî hebûye lê şahîr û kofî danîne an jî berevajî evê yekê ne.

Bê guman ji bilî hinek kal û pîrên bi cil û bergên kurdî, ji bilî wan cil û bergên kurdî yê ku di roj û wextên taybet de kurd li xwe dikin... em ê êdî nikanibin zû bi zû cil û bergên kurdî bibînin. Ev nîfşê me û dikanim texmîn bikim ku nîfşên li pey me jî ew ê bi giştî evê tevgirêdana kurdî kêman bibînin. Dîtina evê dewlemendiya kultura kurdî tenê li cîh û wextên taybet weke nimûne dikane peyda bibe: di wêne û defterên kevin de dikane peyda bibe.

Bêguman lêkolîna li ser cil û bergên kurdî, li ser tevgirêdana kurdî ne karê min e. Tenê ji ber bîranîneka xwe ya

piçûk min xwest ez bahsa evê yekê bikim. Lê ez di wê baweriyê de me ku kovara *Bîrnebûnê* karekî gelekî hêja û pîroz dike ku evan wêneyên kevin û bi tevgirêdanên kurdî ji hinek cîhan pey-

da dike û diweşîne. Ji ber ku ev wêne û ev tevgirêdan neynika demekê ye ku em kurd pê rabûne, em pê jiyane û em pê mirine. Belbî jî ew dem ji bo kurdan demeka herî baş bûye ku di nava cil û bergên xwe de jiyane û bi wan cil û bergên xwe jî mirine.

AGAHDARYEKE GIRÎNG

Em dixwazin di her hejmareke xwe de, ji cil û bergên kurmancên Anatoliya Navîn wêneyekî kevn di *Bîrnebûnê* de biweşînin. Bi vî awayî em ê hem bi tevgirêdana kurmancên Anatoliya Navîn bizanin, hem jî em ê hay jê hebin ku kincên wan ên berê bi çi awayî ne.

Bi rîca û bi kêfxweşî em bi hemû kurdên Anatoliya Navîn didin zanîn ku: wêneyên kesên ji malbatê (jin-mêr), bi kinc û tevgirêdanên kurmanciyê li ba we hebin, ji kerema xwe ji me re kopiyekê bi rê bikin. Bi vî yekê em ê bi dewlenediya tevgirêdana xwe bizanin û em ê wan kesan careke din bi bîr bînin.

Redaksiyon

Çar hevalên min hene

Jêhat Nêrwehî

Birêz karmendên Birnebûnê!...
 Ez we ji dil û can pîroz dikim. Çi kurdiyêk xweş û rêk û pêk we heye. Min nedizanî li Wîlayeta Konyayê kurd hene. Lê min dizanî li Kubayê Fîdel Kastro, li Vietnamê Hochimîn, li Rusyayê Lenîn û Stalîn, li Bulgaristanê Dîmîtrov, li Çînê Mao Zedung heye. Min derbareyê jiyana û tekoşina wan de gelek tişt jî dizanî. Min dizanî li başurê welatê min mêrxasekî wek Mustafa Barzanî heye. Lê min wek tirkên ku Mistefa Kemal dikirin Xwedayê xwe nedikir. Min kevir diavêtin Mustafa Barzanî. Min Ehmedê Xanî nedinasî, min mewlûda kurdî xwendibû lê min nedizanî Meleyê Cizirî ew mewlûd nivisiye. Ne sûçê min bû. Min çavên xwe dibin siha çepê tirk de ji bo siyasetê vekir. Min berçavkek sor hebû hemû reng sor dihatin ber çavên min. Min digot qey li ser rûyê erdê yek reng heye ew jî rengê sor e.

Yanî rengê çepîtiyek tûj û fanatîk.

Mala DDKDê ava be, min ewilcar sala 1977an li Amedê zanî li herêma Konyayê nêzî milyonek kurd hene. Ez çûbûm Amedê ji bo îmtihana zankoyê. Min serdanek li komela DDKD ya merkezî kir. Min bi diwar ve nexseyek Tirkîyê hilawistî dît. Ji Amedê tîrek hatiye kişandin bo hemû komelên DDKDê li kîjan bajarên Kurdistanê şûbeyên DDKDê hene. Tîrek jî kişandine Cihanbeyliyê. Bi rasti ez şaşbûm. Min ji hevalên wir pirsî ev çi ye? Ma kurd li vir jî hene? Erê, gotin hevalan. Gotin hevalên gelekî jîr û çalak li wir komelek vekirine. Ew heval hemû DDKDî ne. Bo min suprîzek bû bi rastî. Min dixwest bizanîbim ka ev çi kurd in ku Kurdistan terk kirine û çûne Konyayê. Gava sala 1985an ez hatim Danêmarkayê ji ber sebebên siyasî, tu nasnameyek, belgeyek nebû ku ez bidim îspatkirin ka ez kî me, polisê

Danimarkayê ez avêtim hefsê. Xanima min û herdu zarokên min, Viyan pênc salî û Jiyan jî sê mehî li gel dayika wan birin kampekê bi navê Kongelund.

Heftiyek hefsa Danimarka bû beramberî heft salan bo min. Ne min zimman dizanî ne jî xanima min. Zêdetirî hevsê xemgînî rewşa xanima xwe û herdu zarokan bûm. Piştî heftiyekî li ser kefaleta biraderê min Mustafa Kaplan, polîs ez berdama û birim ba zarokên min. Çi bibînim!... Nêzi hezar kes kurd li wê kampa ku xanima min dima, hene. Xanima min behsa kurdên li kampê ji min re kir. Got ew nahêlin ez wek jin biçim bikevim dora xwarinstandinê. Kalên kurdên kampê li ser xortan emir kirine her roj yek ji wan xwarina min û zarokan tîne odê li ber me datîne.

Ez gelekî şabûm bi wê camêriya kurdên Anadolîya Navîn. Em gelekî zû wek goşt û bez li hev hatin girêdan. Ez yekemîn kurd bûm ji herêma Kurdistanê. Mirovên siyaset kirî jî kêma bûn di nav wan de. Gava guh-

darî min kirin gelekî ji min hez kirin û rêzek mezin li min girtin. Nêzîkî du salan ez li kampan di nav kurdên Anadolîya Navîn de mam. Min rêzek bilind ji wan dit. Roja îro jî çar mirovên ku ez gelekî jê hez dikim hene li Danîmarkê. Dudu ji wan kurdên Konyayê ne. Yek ji Xelkan/Golyaziyê, yê din ji Kelhesen e. Du biraderên ku ev 25 sal in em wek bira ne. Ez bi biratiya wan gelekî serbilind im. Her kurdekî ji herema Konyayê kuev nivîsa min bixwînit dibe ku hindêk ji wan hevalên min yên kampê bin. Silav û rêzên min ji bo wan. Carek din ez dixwazim bîranînên xwe yên pozîtîf li ser kurdên Anadolîya Navîn ji we re rêkim.

Hûn her bijin!..

Bi silav rêzên şîrnexî!

Ji ber ku ez Şîrnexî me

Jêhat Nêrwehî (Behram Duman)

Panêla kurdên Anatoliya Navîn

Mem Xelikan

Ji bo ku 21ê sibatê, roja zimanê dayîkê bi armanca parastin û pêşdabirinê zimanê Kurdên Anatoliya Navîn (KAN), bi pêşniyara kurdên Heymanayê, li Ankarayê panêlek li dar xistin. Panêl li 20ê sibatê li Ankarayê, li taxa Ulusê, li hotêla Mercanê hat pêkanîn. Dil dixwaze, axêverên panêlê, Sevahir Bayindir (Parlemena Şirnexê), Dr. Mehmet Özsoy (Endamê redaksiyona Bîrnebûnê), Mustafa Arıkan (Lêkolîner) bûyana.

Lê mixabin ji bo ku Sevahîr, li çalekiyekê bîrindar bûbû, ji bo operasyona bîrîna xwe çû nexwaşxanê. Lê panêl bi şuretîyekê pêk hat. Birêz, Nezîr Karabaş (Parlemana Bitlîsê-BDP) hat panêlê cihê wê girt. Panêlê li saet 13an dest pê kir. Nêzikî 200 kurdên Anatoliya Navîn beşdar bûn. Ji Komîta Organîzasyonê, Eşref Özvîran pêşgotin û ji hevkirina panêlê kir. Dûwa şor da nûnerê Bîrnebûnê, Dr. Mehmet Özsoy. Wî jî dîroka kurdên Anatoliya Navîn, bi cih û war bûyîna wan, 300-350 sal in çing li ser lingên xwe dawestîne, çand, ziman, nasname çawa hate parastin, huro şu va kurdên Anatoliya Navîn dixwazin çî bikin. Bi kurmançî behsa wana kir.

Dûwa lêkolîner Mustafa Arıkan bi zaravayê şêxbizîni girîngiya rojê anî ziman. Parlemen Nezîr Karabaş şor girt û li ser girîngiya rojê bi tirkî û kurdî axifi. Ji peymanên mafên însanî û zimanê dayîkê behs kir. Civîn pir xweş derbas bû. Herda xwe ya hêrî xweş, ji her alîyekî kurdên Anatoliya Navîn lê dijîn, beşdar bûn.

Panêl bi mûzîka hunermendên KAN berdewam kir.

KURDÊN ANATOLIYA NAVÎN
PANÊL

Îme kurdên Anatoliya Navîn seva ke le Cihan (Dunya) 21'ê Reşemî yê (Şubat) Ruja Zanê Zikî Dalika, le serive panêlî dikin. Îme dixwazin ke eşştiman ve yeko. Le zanê xwuman xavind derkevin.
Slav û rêz.

Em kurdên Anatoliya Navîn ji bo parastin û pêşdebirina zimanê xwe 21'ê Sibatê Roja Zimanê Dayîkê ya Navneteweyî panêlekê li dardixin.
Bi beşdariya we em ê bexdewar bin.
Slav û rêz.

21 Şubat Dünya Anadil Günü nedeniyle bizler Orta Anadolu Kültürleri olarak Anadilimize sahip çıkmak için panel düzenliyoruz. Katılmanızı bekleriz.
Selamlar, Saygılar.

Axîvêr (Konuşmacılar)

1. Sevahîr BAYINDIR : Parlementera Şîmexê
2. Dr. Mehmet ÖZSOY : Nunerê Bîrnebûnê
3. Mustafa ARIKAN : Lêkolîner (Araştırmacı)

Muzîka Herêma Anatoliya Navîn

Mêjû (Tarih) : 20.02.2011 Demjimêr (Saat) : 12.30
Cih-Şun (Yer) : Denizciler Cad. Mercan Oteli'nin Altı.
Yeğenbey Vergi Dairesi'nin Karşısı Ulus - ANKARA

Nehmet Okçu, Mustafa Arıkan, Eşref Özviran, Dr. Mehmet Özsoy, Nezir Karabaş.

Gotara Dr. Mehmet Özsoy:

Silav û hurmet! Mêvanên ezîz, hevalên delal, hûn bi xêr hatin. Xas bi me, çend sedsalan şuva, kurdên Anatoliya Navîn, ji bo dîrok, çand, kultur, ziman û nasnameya xwe li vir civîne. Spas ji bo hevalên ku va civîna pêkanîne. Mala wan ava be!

Hûn jî dizanin, kurdên Anatoliya Navîn, hetanî 10-15 salên dawîyê tu edebîyata wan ya nivîskî tunebû. Bi edebîyata devkî, ziman, çand û kultur, nasnameya xwe parastine û gihandine huro. 300-350 sal in, ji welatê xwe veqetiyane, an jî hatine veqetandin. Gerek bi sûrgûnî, gerek ji bo aborî an jî ji bo sedemên din hatine li Anato-

liya Navîn bi cih û war bûne. Ya em pê xenê, hetanî huro, nasnameya xwe ji bîr nekirine. Li heremê bi zimanê xwe bi kultura xwe, jiyana xwe li hember asîmîlasyonê, li hember her astengî û zordestiyê berdewam kirine.

Kurd li Anatoliyê, li ser herdekî mezin bi cih û war in. Bi piranî li çar aliyên Gola xwê belav bûyîne. Lê sê navend hene ku navê wanan tê gotin, kurd tene bîra merivan û ber çavan. Yek ji wana, qeza Ankarayê Haymana ye. Bi piranî eşîra şêxbizinî lê bi cih û war in û dijîn. Yek, qezayên Konyayê Kulu-Cihanbeylî ye, eşîrên Rîşvan û Canbegan lê dijîn. Ya din jî girêdayîya Kirşehrê qezeya Çiçekdaxê ye. Li wê

herêmê jî bi piranî eşîra Rîşvan hene. Li dor alîyên Aksarayê jî, kurdên Hilkeçikî hene. Li dor alîyên çiyayê Hilkeçikî biçûk - mezin çel gundên kurdan hene. Hejmara (Nufus) wanan bi texmînî 50 hezar e. Ji wan gundana nivî xwe bi zaravayê zazakî, nivî bi kurmançî diaxifin. Gundên bi her du zaravan diaxafin jî hene. Li dor alîyên Koçhîsar û Balayê ji eşîretên girêdayî Rîşvanan, 22 gundên Hêcîban, Etman, Terkan û Bilikan hene. Hejmara wanan nêzikî 20 hezara ne. Li Haymanê, Polatlyê, Cihanbeyliyê û Yunakê jî kurdên Rîşvanî, Canbegî û Şêxbizinî dijîn. Li gor belgeyên dest min de, ji 86 gundên Haymanayê, 52 gund kurd in. Ji wana 33 gund û nahîye Şêxbizinî ne. Hejmara wana nêzikî 50 hezarî ne. Ji eşîrên

girêdayîyên Federesyona Şêxbizinî, Xoresanî, Hevedanî, Herfodanî, Jîrdikiyan, Lêranî û Noselanî hene. Bawerîya wana ya olî Misilmanên şafi ne.

Li qezaya Konyayê, li Kuluyê jî ji 28 gundan 20 gund kurd in. 4 gund ji wana şêxbizinî ne. Ji bo gundên Cihanbeyliyê, Yunakê û Kîrşehîrê tu belgeyên veng ji bo hejmara gundan û nufusa wanan di dest min de tunene. Lê gundên kurdan yê li Konyayê, dubare dikim, ji hersê federasyonên mezin: Rîşvan, Canbeg û Şêxbizinî hene. Eşîrên girêdayî Federe-syona Rîşvanan, Xelîkan, Sefkan, Terkan, Badillî, Nasîrî, Celikan, Omeran, Oxçîyan, Torinan, Bereketî û hwd hene. Li Kîrşehîrê jî piranî ji eşîreta Rîşvanan, Şêxbilî, Mîfkan, Molikî, Terkan, Oxçîyan, Bereketî û hwd hene.

Dîmenek ji panêla kurdên Anatoliya Navîn li Ankarayê.

Eşîrên min li jor nav dayî, ji xeyrî şêxbizinîyan, bi zaravayê kurmançî dixifin û bawerîya wan an olî, misilmanên henefî ne.

Guhdarên Ezîz, ji bo ku KAN edebiyata xwe ya nivîskî tunebû, dîrok, kultur, erf û edetên wana, jiyana wana ya li herêmê em huro dizanin, pîranî gotinên ji dev mezinan de bi edebiyata devkî gihêştîye huro. Yek jî çavkanîyên nivîskî; lêkolîn û pirtûkên lêkolîner, nivîskar û mîsyonerên din e.

Li sala 1842an Îngiliz, Hamilton û Ainsworth di pirtûkên xwe yê weşandine de qala kurdên Haymanayê û Kuluyê dikin. Sala 1861an de, arkeologê Fransîzî George Perrot hatiye Haymanayê. Li gundên kurdan, geriyaye. li ser jîyan û debarî, rabûn û rûniştina wana nivîsandîye. Di hin cihên nivîsa xwe de wer dibê: "Kurdên Heymanayê, ji demêke dûr û dirêj ve ew gava dawîn, ji jiyana koçberîyê ber bi jiyana dêmanî û xwecihiyê avitine. Wan ji xwe re xanî ava kirine. Lê belê hêna her dem xwedîyê konên xwe ne. Ew tenê ji bo xwarina xwe hinek ceh û genim diçin... Bi rastî, hesp pez, û dewarên ku ew xwedî dikin dewlemendîya wana ye. Ew dewarên xwe li Stanbolê, li Îzmîrê, li Trebzonê difiroşin. Kerîyên ku ew li ber xwe, ji Haymanayê ta Konstantînopolê bê rawestan dajon. Nêzîkî çel rojî bi rêva dimînin." Çav-

kanîyek jî Mark Sykes yê Îngilizî ye. Ew di sedsala 19an de li Kurdistasê, li nav kurdan digere. Di berhema xwe de qala Şêxbizinên Kurdistana Iraqê dike. Li gor agahdarîyên wî, Yavuz Sultan Selim, Şêxbizinî ji Kerkûkê / Xaneqîn ajotîne nava Anatolîyê. Hatice Yaşar jî di nivîsek xwe de Hütterot çavkanî dide û dibêje kurd li salên 1800 û 1810an li Haymanayê bi cih û war bûn. Dîsa lêkolîner Friederich Sarre di lêgerîn û nivîsek xwe ya di sala 1896an de weşandî, behsa kurdên Cihanbegliyê, Xelikên jêr dike. Di wê nivîsê de qala xalî, cil û bergên wan an bi dest kirî dike. Pesna wana dide û dibêje. "Lê ji bo ku barê me giran bû, me tu nesitandin."

Hermann Wenzel yê almanî di weşaneke xwe ya di sala 1932-37an de weşandî de behsa kurdên Haymana û Polatliyê dike. Di wê weşanê de dibêje "Bizina Ankarayê, ji cem kurdên wê herêmê ve hat mezinkirin û xwedî kirin." Ji Zanîngaha Oxfordê, Ramsay li salên 1883-86an Haymanayê ziyaret dike û di nivîsa xwe de qala eşîrên li wir dijin dike: Rişvan, Şêxbizinî, Badilli, Terkan, Mikalî.

Hütterot jî dîroka bi cih û war bûyîna KAN li herêmê 1767an dide. Ew belgeya ku Hütterot behs dike, Rohat Alakom di nivîsek xwe de dibêje ku çavkanîyê wê belgeyê Ahmet Refik e.

Ehmet Refik nivîsandîye ku li eyeleta Karamanê li salên 1700î Karaca Kürtleri dijiyan. Lê çavkanîyên Ahmet Refik jî gotinên mezina ne. Îzadî, KAN wekî du kolonîyan hildide. Yek ji wana, li bakûra Anatoliya Navîn (Yozgat, Çorum, Amasya, Tokat) e. Ewana, Elewî ne û bi kurmanci deng dikin. Ya din jî, kolonîya dora Gola Xwê ne. Min ji wana de li jor behs kir.

Guhdarên hêja, li gor gotin û nivîsên jor ku min mînak dan, meriv dikare bêje, ji sedsala 17an û vir de kurd li herêma me ne. Ew jî tekabûlî 300-350 salî dike. Dîroka ku ew lêkolîner didin, salên ew hatine herêmê û rastî kurdan hatine. Helbete kurd di ber wanan li vir bûne. Demekê jîyana koçberî jîyane. Li gor gotinên mezinan, ji kurdên hatin heremê, demekê şuva yê vegehrîne welat hene. Li ser coğrafya Anatoliyê, biçûk û mezin li pir deran kolonîyan kurdan hene. Dîsa meriv dikare bêje ku tu herêmên Kurdistanê yê ku kurdên Anatoliya Navîn jê nehatî tunene. Ji bo ku di hen nivîsan de em rastî navê eşîrên li vir dijîn, bi eynê navî li perçe û heremên Kurdistanê dijîn tên.

Kurd li Anatoliya Navîn li ser herdekî mezin û berfireh bi cih û war in. Di navbera gundên wan de, gundên tirkan bi kêmasî ne. Ji bo wê jî demeke dûr û dirêj hewcetîya wan ya bi tirk û zimanê tirkan nebûye. Li heremê de-

meke dirêj bi zimanê xwe, erf û edet û kultura xwe jiyane. Navê gundên xwe bi kurdî lêkirine. Wek Xelîkan, Gundê Omê, Bîrtalik, Bîra Berana, Gundê Horê, Mala Mixkê, Mikaîla, Zekere, Tabûra, Mîfkan, Bîra Şêxo, Sindiran û hwd. Dor alîyên xwe kanî, hewşo, çiya, çem, gir, newal bi kurdî bi nav kirine. Mîna ku: Nala Pîrkê, Hewşoyê Mixkê, Goma Kevn, Fêza Morik, Kana Gilê, Girê Darê, Dara Paça, Baxçeyê Eysîkê, Îna Gewr, Çiyayê Îna Gewr, Çemê Sor, Çemê Malê Heskê, Kanîya Jêrî, Kanîya Kûrik, Bîra Husî Cenê û hwd. Li şin û dawetên xwe bi kultura xwe rabûne û rûniştine. Ji hevdu dest bernedane. Her tim têkilîyên xwe bûne. Demeke dirêj keç û lawên xwe ji malbatên kurd zewicandine. Vaya ji bo parastina ziman, zimanê dayîkê, bi min giring tê. Meriv dikare bêje di sîya tevgera eşîrtîye de nav û nîşan, ziman û kilamên wan hetanî huro mane. Bi gotineke din, tevgera eşîrtîyê, ji ziman û folklorê kurdî ya li Anatoliya Navîn re bû star. Demeke dirêj têkilîyên xwe bi welat re, bi meriyên xwe yê li welat mayîn re nebirîne. Çûne ziyaretan û hatine. Dengbêjên ji welat dihatin, ji bo parastina zimên pir keda xwe bûne. Xortên salên 1960î şuva çûyine bajarên û zanîngahan, hevalên Kurdistanî nas kirin û bi wan re li komelên kurd cihê xwe girtin, ji bo parastina nasnamê fayda xwe bû. KAN hetanî salên 1950-

Dîmenek ji panêla kurdên Anatoliya Navîn li Ankarayê.

1960î di aboriya girtî de (Kapalı Ekonomi) jiyane. Demeke dirêj jiyana wan ya di navbera wan de, têrî wana kiriye. Lê ji wan salan şûva, nufus zêde bû. Bi pezxwedîkirin û cotkarîyê tenê debar nedibû. Ji bo sedemên aborî, hewcetîya wana ya bazar û bazirganîyê bû. Ji bo wê jî zimanê bazar û bazirganîyê gerek bû. Wê çaxê jî ji ber wan sedeman, jiyana KAN ya ekonomî, sosyâlî û kulturî ji binî de dest bi xeravbûyîne kir.

Dû damezrandina Komarê, li gundên kurdan ji salên 1925an şûva dibistanên tirk ji hev bûn û zimanê kurdî hate qedexekirin. Ji bo ku nasnameya wana ji bîrkirin bidin, hêdî hêdî, navê gundan guherîn. Navê herêman yên bi kurdî, guherîn şûna wana bi tirkî bi nav kirin. kurdên heremê, ji bo ku tirkîyê biewîsin, hêdî hêdî zimanê

xwe xirab dikirin. Peyvên kurdî hinek wenda û ji bîr dikirin û şûna wana peyvên tirkî bi kar anîne. Wek nivîsandin, zozan, lorîn, lorik. Dû peyvên tirkî, pêvakirek wek kir pêva dikirin di jiyana rojene de weng diaxifin. Wek "yazmışkir", "çizmişkir". Ji peyvên kurdî, hinekan deng ketine. Wek newal "nal", bihar "bar". Hinekan jî, deng hatine guherîne. Mîna rewş "rewz", rapêrîn "ragerîn". Meriv, dikare mînakên veng zêde bike.

Lê ya em pê xenê û dilşad, çend sedsal in dîsa jî KAN, nasnameya xwe ji bîr nekirine û li ser lingên xwe mane. Li van salên dawîyê, piştgirîya komel û partîyên kurda dikine. Li nasnameya xwe xwedî derdikevin, ji bo kok û esilê xwe, ji bo dîroka xwe lêkolînan dikin. Ji 10-20 salan û vir de, ji KAN bi kêmasî

be jî nivîskar, lêkolîner, helbestvan, wê-
nevan hwd... hunermend derketine. Bi
kurdî, kovarên wek *Bîrnebûn* û *Vege*ê
hatine weşandin. *Vege* li hejmara 6 an
dawî dayîbe weşana xwe jî, kovara *Bîr-
nebûnê* kovara hunerî, çandî û lêkolînî
ya KAN, hejmara xwe ya 49an di
weşanxanê de li çap kirinê ye. Vana dilê
min xweş dikin. Hunermendên mûzîkê
ji stran û kilamên KAN nêzikî 100-150
kaset û albûm çêkirine. Dil dixwaze ku
van şuxulana hê zêde bibin.

Hetanî huro tu dexwazên KAN ne-
bûne. Her yek li herêma xwe bi serê xwe
mane. Tu têkilîyên wana ji bo mafên
netewî, mafên kesayetî û demokratîk
bi civakê re nebûne. Ji bo ku huro
şuva, nasnameya me winda nebe, zi-
manê me ji bîr nebe, her kurdek li mal
bi malbat û zarokên xwe re, li derve bi
cîran û hevalên xwe re bi zimanê xwe
biaxife. bi kurdî deng ke. Bi zimanê
dayîkê, bixwîne û binîvsîne. Daxwaza
ji bo van mafên min hejmartî, ji bo bi
zimanê dayîkê perwerdebûyîne xebata
bikin. Navên gundên xwe yên bi kurdî,
navên herêmên xwe yên berê bi zimanê
dayîkê, bi kurdî ji dest me hatîne girtinê
bixwazin. Lêkolîner, nivîskarên herêmê,
bi profesyonelî lêgerîn û lêkolînên hê
kûr bikin û bi belgeyên zanistî, dîrok
û kultura xwe bi dere holê xin. Xortên
herêmê yên li zanîngehan, li beşên
dîrok û sosyolojîyê dixwînin, têzên

xwe yên mezûnîyetê li ser lêgerînên
dîrok, ziman, kultur û jîyana wan ya
li heremê pêk bînin. Kurdên heremê,
sazîyên wek radyo, tv, qursên zimên,
vakîf, kovar bê derxistin, komalên de-
mokratîk damezrînin.

Guhdarên hêja, dil dixwast ku wa
panêla, bi çend rûniştina pêk bihata. Lê
vaya destpêkek e. Dil dixwast, çend pa-
nelîst li ser dîroka koçberî, li ser dîroka bi
cih û warkirinê, an jî bi cih û war bûyîne,
çend panelîst li ser parastina ziman, kul-
tur û nasname hinek jî li ser rewşa aborî
ya KANyê biaxîfyana. Wînge, guhdarên
hê berfireh agahdar bibiyana. Lê hevalên
komîteya organîzasyonê di rûniştinekê
de ji bo KAN guhdaran agahdar bi-
kinî, zemanekî kurt dane me. Min jî
ji bo wê bi kurtasî ewqas xwe amede
kir. Dîsa jî dubare dikim, vaya civîne-
ke KAN ya destpêkê ye. Mala hevalên
amedekar ava be, em anîn cem hevdu.

Mêvanên delal, ji bo ku gotara min
dûr û dirêj nebe, min çavkanîyên xwe,
yek bi yek nedan. Ji xeyrî lêkolîner û
nivîskarên min li jor navê wana dayî,
ji nivîs û pirtûkên Mehmet Bayrak,
Mahmut Lewendî, Rohat Alakom,
Nuh Ateş, Seyfî Doğan, Ali Çiftçi, H.
Î Uçak, Nêçirvan Qilorî fêde dît. ji bo
guhdarîya we, spas dikim. Mala we ava
be ku hûn beşdarî panêlê bûn.

Silav û hurmet!

Kurdên Anatoliya Navîn

Mustafa Arikan

Îmro le dunya UNESCO vitixe bila vivû ve zanê Dalikel îme jî ra ay ruje le ser kurdên Anatolîya navîn yane je ku hatixin raçe hatixin kê hatixin zanê yan çawe naw aşiretxelêyan çawe da le ser-ve qisevikîn ke vitê kurdên Anatolîya Navîn verji gî Şêxbizinxei heymene dîyay vîrit.

Îmro min qala dîroka şêxbizinxel da vikim şêxbizinxel le ku dijîyan sewi çwe goç kirdixin da vîşim firê kurdên Anatolîya navîn nîyay nasandin le ser-ve nivîskarê Nuh Ateş de eserxelie ke le ser Kirşehîr Konya engurî kirdixe êwîjî keme le ser kurdên anatolîya navîn en firêye nivîskar xeli biyanî firê nivîsîye Mînak Alman George Perrot fransîz vitixeke dîrokê kurmance je verjêyo heya ayreme ve dem hatixe Belgê firê hestin gî hade arşîvê Osmanlîye oşardixinê yekî jî hade îskan raporê meclîsa îwe jî dizanin arşîvê meclîse vekî terlê mayîne.

Mele Abdullah Varli de sala 1606 e de arşîvê osmanlî Emîrname xelê rasti heymene; HOZE hatixe Hoze O vexte naw bêyxeli heymene vîye dîsa o vexte de salnamay engurî nawi goz(yenice) kûrt şêxbizin nahiyesi vîye de arşîvxeli o vexte heman hestin.

George Perrot de sala 1865 pirtuk-ek kirdivî o vexte verdi pîremêrdxeli heymene qise dikî jê yan di pirsî kê hatin ve îrexele pîremêrt xel dîşin baviki

baviki man 150-200 sal verjê le îre hatixin ve dunya.

Kirmancê Heymene je belday Balçikhisar heya tuqulax (Yeşilköy) dîşin hoze.

Caniman dîptere Karakilis, Evliya çeşme u bostanlixî dîşin slênîyel.

Beldayî kuserdelî o cîvare wêdîşin kösexel.

Beldayî Gözgöz dîşin Palanlilar.

Le ziki kwêyê mangal yaprak bay-ira kelatîyel oloxelêyan jîrîkîyel dikerik ve nuyo xêrvendgel, lerler leroxeli navça u leroxeli jor evliya faqîrî, Dereköy, Mandira, Sari Göl, Elif yaylabey, Kayabaşı, Eyana, Gîştêyan ve xwêyan dîşin kerkukîyen.

Şêxbizinxel ke vihar divîya ve zozanxel le malaserxel dinîştin.

Şêxbizinxeli din le Samsun, Çarşamba, Bafra, Hafza, Amasya, Merzifon, Sinop, Boyabat, Karabük, Bolu, Çorum u Çankiri jî Şêxbizinxel hestin yane gîştêya de arşîfxeli Osmanli hestin Göçxeliyan heta sala 19. yy kirdixe yekî jî kirmanc xeli heymene firê le serzane divistin ve zanê xwê yan qise dikin dîsa ve zanê xwê yan gwiranîyeli dîşin de naw xwê yan firê girêdani yekin nivîskarî aço vitixe zanê dalikim çermê verime zan xeli xelk pirtalê verime ke min kê xwestim pirtalxel da je verim erxim lê çerme je canim nêexim.

Meta Sulhiye

Nesrin Bayram

Şêxbizîni ku pir bi dîne xwe ve girêdayîne wiha gotine: “Em şêxîtiyê nadin tu kesî, şêxîti ya me ye”. Ev gotin di nav xelkê de çûye hatiye bûye Şêxbizîni.

Eşîra Şêx Huseyin, ku sala 1437ê ji Suleymaniyê ber bi Bingolê ve, paşê ji Aksarayê û ji wir jî, çûye deşta Heymenê û Gozgozê û niha jî li devera Sinanê bi cih bûye. Li devera Gundê Ozê, gelek gund hatine avakirin.

Li Enqerê û derdora wê, 37 gundên Şêxbizîniyan hene. Ji wan gundan, pênc gund li dora Kuluyê ne.

Şêxbizîni yek ji van eşîrên kurdan e ku yekemîn car derbasî herêma Anadolîya Navîn bûne. Navên hinek gundên wan wiha ne: Torîni, Bostanî, Baci Hisar, Dikkule û Saz Agasi. Her gundek, çîrokek xwe heye û navên wan jî ji çîrokên wan hatine girtin.

Li gundê *Saz Agasi*, tenê axayan lê jîyan dikirin, ji ber wê jî jê re digotin gundê *Saz Agasi*.

Wê demê, dema ji gundan bac kom dikirin, hinek zilamên dirêj, gir û wêrek û jêhatî nedihîştin esker bikevin

gundan û bacê ji gundiyan bistînin. Porên wan dirêj û zer û bi bi heybet bûn.

Eskeran ji fermandeyên xwe re wiha digotine: “Em nikarin bikevin gund, zilamekî porzer û dirêj û gir nahêle em herin nav gund.”

Ji wê rojê şûn de, ji wî gundî re gotin gundê Dikkule yanê Birca Dîk.

Xelkên hemû gundên derdorê, hev nas dikin, xizmên hev in. Mînaka herî baş ya xizminatiya roja me ya îro ye.

Heta niha jî Şêxbizîni, alîkariya hev dikin û hev diparêzin.

Hinek ji wan jî, çûne Ewropayê. Helbet piraniya yên ku di salên 70î de çûne Ewropayê, dîsa vegeyriyane gundên xwe. Li ser xaka bi bereket, jiyana ku bi xwe diçînin, hîlbijartine.

Yên ku li Ewropayê mane jî, heta niha girêdayî dab û şopên xwe ne.

Mîn di daweta xizmekî xwe de, jinek nas kir. Ez li kêleka wê rûniştim û min hinekî pê ra deng kir, tiştên ku wê ji min re vegotin, ez pir di bin bandora wê de mam. Min jê re got ku ez dixwazim rojekê werim te bibînim.

Roja paşîn ez çûm mala wê, mêvanên wê hebûn. Karê herî zehmet ji bo min, ew bû ku ez jinên bi naz bidim axaftin.

Ew jina ku di dawetê de, mîna bilbila digot û dilîst, niha yek peyv ji devê wê dernediket!

Ez bawer dikim ji ber mêvanên wê bû. Gelekî naz dikir, xwe giran dikir.

Ez jê bêhêvî bûm, min di dilê xwe de got „ez ewqas rê, vala hatim.“

Tam di wê demê de, çavê min bi mêvaneka wê jinê ket.

Sekna wê pir cuda bû. Çavên wê pir ronî bûn û ji rûyê wê, nûr dibarî, temenê wî 50 sal bû. Di her pevyâ ku diaxivî de, esalet hebû.

Min jî pir baş guhdarî dikir. Min dixwest ew hêza veşartî ya di nav ristên wê de peyda bikim.

Ev jin kî bû? Ya ku bû?

Wê demê min fêhm kir ku ez vala neçûme wir. Diviya ez bi wê jinê re biaxivim. Carekî min dît, bi min re dikene. Ez jî keniyam. Ez rabûm çûm kêleka wê rûniştim.

Min navê wê pirsî, got, ”Sulhiye”

Li gel me navên Sulhiye tunebûn, bala min kişand. Min dixwest ez çîroka wê bizanibim.

Sulhiyeyê bi kurdî xeber dida, gotinên wê yeko yeko û bêkêmasî ji dêv derdiketin. Em hinekî axivîn. Ji min re

got ku ew piştî kurmancî fêr bûye û ji eşîra Şêxbizîniya ye. Êdî bala min pir dikişand.

Ji ber ku yên derdorê bi dengê bilind daxivîn, me baş hev fêhm nedikir.

Min cesaret nekir, jê re bêjim, em biçin odeya din.

Lê meta Sulhiye, te digot qey wê dilê min xwendibû, ji min re got, ”*Were keça min, em li vir nikarin ribet biaxivin, em herin odeya din.*”

Em çûn odeya din.

Meta Sulhiye, dest pê kir.

”*Ez li Heymenê li gundê Yeşilê hatime dinê. Neviya Hecî Battal Axê me. Ji malbavana min re ‘Lolik’ dibêjin. Kalkê min, axayekî pir zengîn bû. Wîqasî jî merd bû. Ji ber wê jî, dema dibêjin Lolik, xelk dibêjin ew derya ne. Ji ber bereketa me, wisa dibêjin.*”

”*Di zarokatiya min de, nivê wê zengîntiyê xelas bibû. Lê heta niha jî li ser zimanê herkesê, ew çîrok ew rûdan hene. Merdbûna kalkê min bûbû pîrzikê ser zimanan. Kalkê min, di dema şerê Înonu de, 22 rojan xwarin û tişt dabûn eskerên wî û li wan xwedî derketibû.*”

Meta Sulhiye pir xweş diaxivî, ewqas rind vedigot ku min digot qey ez jî, di nav eşîran wan de jiyame. Min hest dikir ruhê min vegeyriya wê demê.

Min jê pirsî, tiştê ku li Ewropayê herî zêde bandora xwe li wê kiriye, çî ye.

Wiha bersiv da: "Ew strana ku Abdullah Suslu di dema serdana min de got û hesreta ku wî kişand."

Min bi rastî fêr kir ku ez rast hatime. Min qet nedixwest dest ji metê berdim. Her peyvek wê, bêhna hesret, jiyana û dîrokê jê dihat.

Min jê xwest, behsa Abdullah Suslu bike. Wê jî wiha vegot:

"Abdullah Suslu kurê yek ji zengînên gund bû. Ligel hemû zengîntiya xwe, çû Ewropayê û di bin navê karkeriyê de serilêdan kir. Lê serilêdana wî hat redkirin. Suslu biryar da bibe penaber. Destpêkê çû Almanya û paşê derbasî Norveçê bû. Di dawiyê zivistanê de, dihat serdana me, ji ber ku xizme me bû û bi xwe re jî, xizmekî me yêr din bi navê Mehmet dianî. Dema li mala me bû, jê re gotin ku li Heymenê, Narîna jina wî nexweş e. Bi vê yekê têkçû û dest bi stranên dilşewat kir. Ji ber wê jî ez qet wê stranê ji bîr nakim, wekî din, ez nû peyva penabertiyê fêr bûbûm."

Meta Sulhiye ew stran bi dengê şewat ji min re got. Ji ber wê stranê, ez du rojan giriyam. Ez ê niha jî, bi we re parve bikim, ez bawer im, herkes dê ji xwe re tiştêkî bibîne.

*Emî kurd in, emî merd in
Avrupa li me bûye derd in*

Kîmî dibe îltîcî

Sevê Avrupê jinkê xwe biberdin

De oney oney Narîn oney

Min bîst ku tu nexweşî perîşan e

Meraq meke Suslu daxoy

Zukkume bahar hat nema zemanê

Mayîna Avrupayî baş e

Bînbir êş e bi telaş e

Hevalno rabin em herin mala xwe

Bi koma xwe vexwin kevçîki aş e

Li Avrupa keve kamyona manê

Lo lo serveta min kerîya vêran e

Lo lo dilî koma xwe, talekî bi tenê

Jinka te gênc e keçîka te yê ciwan e

Li hewşiyê Hecê: Şîva herimî

Nuh Ateş

Di vê bîranîyê da ez ê ji we ra qala hekateke ku nêzika çel û şeş salan di ber vê hatiye serê min bikim. Şûnwarê vê serhatiyê Hewşiyê Hecê ye. Di sêrî da dixwazim vê şûnwarê ji bo xwendavanên yad bi naskirin bidim. Li Xelika, gundê ku ez lê hatime dunyayê û mezin bûme, berê hewşî hewûn û tê da pez bi xwedî dikirin. Xelikî jî tevê, wexta ku eşîrên Kurd di dewra Osmaniyan da bi kerîyên xwe yên pêz va li nava Anatolîyayê bi cîh û war bûne, berê di konan da dimane. Paşê, pêda pêda gund avakirina û xanî çêkirine. Mal û malbatên bi sermiyan sewa xwedîkirina kerîyên xwe yên pêz li dervayî gund, li pir deran ji xwe ra hewşî danane. Şûnwarên wan hewşîyan hîngê û huro jî bi navî wan malbatan tên heldan. Nimûne, Hewşiyên Axelera, Hewşiyê Gêncê, Hewşiyê Hecê, Hewşiyên Bişaxila û yên din. Ji xêyrî Hewşiyên Bişaxila ez di yên din

negihêstim. Lê şûnwarên gîştkan nas dikim. Li hewşiyê Bişaxila ez mam. Min zivistanek li wê derê derbas kir. Xortekî sêzdeh û çardeh salî bûm. Li ber pezê me û yê malê Apê min bûm. Serşivan jî Êsivê Hemzo yê rehmêtî bû. Ew î ji gundê Germikê bû. Wî xwaş li bilûrê dixist. Min rawûn û rûniştinên şîvanîyê nas kirin. Min goreyên rîsinî yên bi dest çêkiri, çarix û dolax kirin pê. Ez di hewşiyê pêz da, di kilavê şivana da raketim. Min di holika şivana da şiv keland. Min şerevî û xewrevî tam kir. Tîrsa diz û guran, neysiz û merxuran kete nav canê min. Sarî û sermayên zivistana Romê yên deşta Anatolîyayê li min ketin. Ez bûm sêyrdarê şabûna berxan yên ku pozê biharê, wexta dangkirinê ji qolîtên (kozên) li teniştî hewşiyê bi lez û bez derdiketin û bi kalakal li daykên xwe digerin. Wexta lihevjangbûn û hozajotinê(*) min xwaşhalîya li rûyên mî û berxan dît. Di

tariya şevan da bûm guhdarê zurîniya xembar ya kûçikên şivanan.

Hewşî li wan derên me çing û ji çi çêdikirin? Çêkirina hewşîyan tê bîra min. Wext ku ez gihêştimê, hewşî ji qamîş çêdikirin. Qamîş ji Mikayîla (Polatli-Enqere)) distandin. Hewşî gir bûn, sêsed û çarsed pez tê da bi şûn diwû. Ew ê ser vekirî bûn. Bi şeklê xwe, hewşî mîna herfa U bû. Lê, hêla wî ya paşiyê teng, mîna quna herfa V bû. Pêşîya hewşiyê, ji her du alîyan da bi keviran mîna diwarêkî bi şekla herfa L û veqasî bejna merivekî bilind çêdikirin û deriyekî ji têxt didan ber. Di destpêkê da, di şekla herfa U da herd bi kûrî kêmtirî metroyekê û bi panî qasî niv metroyê dikolan. Qamîşê veqasî du û sê metroyan dirêj dikirin deste deste û nav girê didan. Desteyên qêmîş li ser kok di herdê kolayî da li rû hev dadinan û bi sênex û werisan bi hev va pît girê didan. Paşê herdê kolayî bi xwêlî û xubarê, bi kevir û kurçikan tiji dikirin û pêlê dinan, dikutan. Li axzê paşiyê, li hewa pozê desteyên qêmîş digihêştin hev.

Ez şûnwarê Hewşiyê Hecê jî rind nas dikim. Hewşî bi xwe min nedît, di guna min ra tune bû. Lê navê wî li ser wê mintiqeyê ma û huro jî ji wê derê ra diwên, Hewşiyê Hecê. Ew

dera zemanekî şûna bêriyê jî bû. Ez di zaroktiya xwe da bi jin û bûkên malên Hec Reşîd û malên Hec Bekir ra pir çûm bêriya Hewşiyê Hecê.

Wexta ku navê hewşîyan tê heldan, ji vê meksed ne tenê hewşî bi xwe ye, derdorên wî jî tevê tîn qestkirin. Hewşiyê Hecê pênc û şeş kîlometro ji gundê Xelikan dûr bû û li bakûrê wî diket. Çiqas raste nezanim, digotin Hecê (bavikê Mehmî Texê) rehmetî şûnwarê hewşî bitûn kiriye ber mehîneke kulek û daye yekî Tetar ji gundê Kostangîlê. Wexta zarokti û xortaniya min, Hewşiyê Hecê Herdekî fereh û pan bû, du û sê kanîsdankên xwe hebûn. Ji aliyê rojavayê da, ava çiyayê gundê Germik û Hesarê dihat û mîna çemekî zirav di wir ra derbas dibû û berve gundê Tirka, Degirmenozi diherikî. Li Hewşiyê Hecê çem bi ava kanîsdankan şên dibû. Her du hêlên çem, her helek qasî pencsed gavî pan û bi merg û çîman bû. Hesp, ker, pez û berxan hez dikir ku lê biçêrin. Ji çem berve bakûr nekewek hewû. Ku tu bi ser nekewê ketî, berve hêla bakûr gundê Tetara, Mandereyê ji te va xûya bike. Li aliyê çem yê başûr jî li ser nekewekê bilind û pan yayla Xelika ya li ser navê Osikê Osmên heye.

Ez î panzdeh salî bûm û şivanê

berxan bûm. Li ber berxên me û yên malê apê min bûm. Hemsalîyê min, Kemalê Qizê jî şivanê berxên malê Hec Bekir e. Havîna wê salê, min û wî, me berx teve hev kiribûn û li Hewşîyê Hecê diçêrandin. Tevhev pencsed berx wûn. Berxê gir in, heft û heşt mehî ne, li ber kavirbûnê ne. Em ê bi şev û roj li çolê dimenî, nêni ser malan. Ji du û sê rojan carekê yek ji me diçû gund, tiştê xwarinê dianî.

Rojeke ji rojan, nava rojê, me berx li ser nekewa berve gundê Mandireyê mexel kirin. Ew nekewa mexelê berxan yê nava rojê bû. Wekî her roj, me berx di mexel da cihîştin û em daketin kevîya çêm û li ber kanîsdanka mezin ewirîn. Me têr û kilavên xwe ji kêr ewirandin. Me parîyek nan xwar û dûv ra me gavekê xwe li siya kilavan dirêj kir û sohbet kir. Dilê me goşt dixwazt. Me şora xwe kire yek ku em ê ji xwe ra berxekî nêr serjêkin. Em ê ji xwedanan ra bibên, ew kete çêm û vetisî. Sewê ku bi derewa me îna bikin, em ê çêrmê wî di miriq û çemurê bidin û pevin bavên ber xwedanan. Me wer jî kir. Me çû berxekî nêr ji yên jar anî û serjêkir. Bi eşqekê me ew post kir û tiştê nav zik yek bi yek derxist û goşt ji hestîyan veda. Me hestî avêtin kortekê û çerm di miriq û çemûrê werda, tenekî zîwa

kir û kire turekî. Me goşt hur kir û kire biroşê û da bin têrê. Me dil hebû ku devdeve êvarê zadekî (bulxur) bi goşt bikelînin.

Wexta rakirina berxan hatibû. Ez rabûm pêş da çûm ku berxan ji mêxel rakim û wûnim ber çêm. Kêmêl dezgehê me bi hev da dikir. Wî kerê barkira û bihata herda berxan. Lê ew bi derengîye ket. Di pey min va, merivekî Teter, ji Kostangîlê, bi erebeya hespa ji hêla qezê da tê û li ser kanîsdankê peya dibe. Ew goştê di bin têrê da dibînê. Bi hêrs dike werewer û di ber Kêmêl va dibe û dewê, “berxekî min wenda bûbû, we ew î diziye, aha va jî goştê wî ye!” Dûv ra, ew biroşê goşt heldine û dibe di ereba xwe da li ser cilekê bital dike. Kemalê me ditirse û bi şîya nake ku li ber wî helne û goşt ji dest bigre. Merik li ereba xwe sîwar dibe û berve gundê xwe dide rê. Gavakê bi şûn da Kêmêl hat gihêşte berxan û bang kir, got, „Êwo, goşt birin, goşt ...!” Sifte min got qey ew î yarenîyê xwe dike. Min mêz kir ku ew î yarenîya nakê. Wî ji min ra helda ku merikê Teter çing hatiye û goşt biriye. Ez pê sur bûm û min got, „lê tu li ber çi bûyî, te çima hîşt ku ew goştê me peve?” Kêmêl serî kire ber xwe, kire piltepillt û got „ez tirsîm, merivekî gir î mîna qedene wû,

ku min li ber helna, ê li min xista! Min loma jê kirin û got, „merikî Teter çing gir û mîna qedênê diwê, Teterên ku em nas dikin gî kurt in. Ku ez li şûna te biwama, min çinîyek jî ne didaye, ez ê li ber bisekinîyama.“ Kêmêl li min vegerand û got, „Halî ku li ber bisekinî heye, merik yekî bi xof bû, tê bigota muyekî ezrêilî bi ra ye, min newêrî ku xwe bi ser dim“.

Qirara nîv seetê me bi hev ra deng nekir. Her yek ji me li aliyekî berxan bû û me berx bi rû çêm da berve jor alêş dikirin. Em gihêştin alê jorî çêm. Li wir çêm tenekî berve pîyê rastê dişkeşt. Merivekî di wî kendalî da hespên xwe ji erebeyê berdane û diçêrîne. „Êwo, ew ê ku goştê me birî aha va î han e!“ Kêmel got. “Mewe lo” min lêvegerand. Wî got “wella ew e, ma ez merikî ku min bi çavên xwe dîtîye nas nakime!” Dûv ra, hema da ser û wer dewam kir: “De, te lome ji min kirin û got, ez biwama, min çinîyek nedida wî, ez ê li ber bisekinîyama, de hadê, ku tu ew mêra yî xerê, here goşt ji dest bigre!” Bi van gotinan Kêmêl ez sur kirim û kirim bin barekî. Bi ser vê da, min fersend neda dudilîyê û hema çûm ji têra li ser piştê kêr biroşa bital derxist û bi lez berve merik çûm. Biroşê di destê min î çepê da bû. Di destî rastê da, min şiva xwe

ya zoxele ji lêxistinê ra hazir kiriye. Ez bi hers û werînê gihêştim herda merik. Lêbilem ez î ditirsime, dest û pîyê min ê dicirifine û dilê min î dike gurpegurp, lê ez î li xwe beli nakime. Merik Ji hatina min ya bi lez û bez tirsî û mêz kir, mîna ku dewên, danîyê bi kevir in, xwe bade û avête paş erebeyê. Bi vê ceseret bi min da hat. Min bi şivê sê û çar caran di ser erebeyê ra bi alîyê wî da “şîq” û “şîq” li tenteyê erebeyê xist. Min dît ku merik tu halî xwe î ku li ber xwe bide tune. Min çû goştê di erebeyê da kire biroşê û vegeîyam hatim herda berxan. Kêmêl camêrîya min pesand û bir bi ewra xist. Yê Teter ereba qoş kir û da rîya gund.

Rojê li ber ava bû. Me kuşkur, pûş û pelax berhev kirin ku em pê arekî dadin û li ser şivê bikelînin. Me ji keviran sêpêyek çêkir û biroş da ser. Me berê goşt qewirand, paşê bulgur kire ser, av û xwê kirê. Em ê li dor şivê rûniştine û pir bi kêf in. Şivê dikelê, dikê bulqe bulq. Bîhna dûn û goşt li derdora me belav debê. Carinan em ê çavan li dor û paş xwe digerînin û li berxan mêz dikinî. Ji nişkava, Kêmêl got, ”lo karê reş tune!” Em rabûn ser pîyan, me vir da û wê da mêz kir, heqet karê rêş tune. Karekî reşî tenê hewû, yê din ê gewr wûn. Em tirsîyan û me ji xwe bi xwe

ra got, na henên din jî tunin. Me şîv cihîşt, ew li ser êr ji bîr kir. Bi lez me berx kirin rêzê û hejmartin. Me du cara hejmartin. Encam: Bîst û şeş berx û du kar kê m wûn. Benz û bed li me qedîya û xwezî li me miçiqîbû. Deng ji me dernediket. Pêçekê bi şû da, em tenekê hatin xwe. Arê bin şîvê bi xwe vemirîbû û şîv bi binê broşê da nûskî bû. Bihna şewîtîyê jê dihat. Dilê me neçûye. Şîv li me herimî. Li ser heramî û dizîyê em ketin nav şewr û mitaleyan, lê di ber her tîştî li ser berx û karên wenda bûyî. Kemal şivanekî heşgihêştî bû. Wî got, “bi qeneetê min, wexta ku em ê li ser qanîsdankê bûn, birek berx û kar ji mexêl rabûn û berve gundê Mandereyê çûn.” Wî tehmîn dikir ku ew ê herin di bostan û zêvîyên Mandereyê kevin û nobedarên Mandereyê wana bibînin û pevin teslîme mixtêr bikin. Şivanan ji tecrubeyan pê dizanîn ku li germên havînê berx û pez gava ku çêrîn yan jî ji mexel rawûn henîya xwe nadin rojê, ew ê pişta xwe di rojê al bikin û berê xwe berve bakûr bikin.

Roj hînnû çûbû ava û tarîyê giran giran şûna ronîyê digirt. Gerek bû ku yek ji me, biçûya li şopa berx û karên wenda bigerîya. Kê m êl got, “ez ê herim lê bigerim!” Ez pê razî bûm. Ew rabû û peya dev da axzê Mandereyê. Ew çûbû mala mixtarê gundê Mandereyê. Kê mal wê şevê nehat, li mala mixtêr raket. Mîna ku wî tehmîn kiribû, berx ketibûn zevîyên Mandereyê, nobedaran jî ew biribûn teslime mixtêr kiribûn.

Dora dine rojê, di ber nîvro Kê mal bi berx û karên wendabûyî va hat gihêşte min. Bi nîvro, me berx mexel kirin û hatin ser kanîsdankê. Me ker êwirand. Min duh êvarê, şîva binşevitî bi biroşê va kiribû têrê. Me biroş derxist. Me zadê bi goşt yê şevnistî bi ser ra helna û yê binî ê şewitî avêt. Yê n mayî me germ kir û xwar. Di ber me da bi zorê diçû xwarê. Paşê, dora wî bû, Kemal li kêr sîwar bû û çû gund. Wî postê bêrx bi xwe ra bir û avête ber xwedanan. Xwedanan pê îna kirin ku berx di çêm da vetisîye.

Elmanya, 11.02.2011

(*)Wexta dangîyê berxan ji qolîtan berdidin. Sewa ku berx û dayik hevûdu bibînin wan teve hev diajon. Ji vê ra dibên, hozajotin.

Serê wanan bixwe

Mem Xelikan

Fat çû mala cîranê xwe Elî.

Elî: Fatê, bi xêr hatî. Derbase jur be, rûne.

Fat: Derbasîbe, Elî. Ya ku hate serê te, dizanî hate serê min jî. Çi bikinî? Vana rastîya jiyana me ne. Vaya hatî serê te, nehate serê kê ji me? Malê dinê, bişewite. Ji bo malê dinê, em ji çi nebûnî ku? Xwe qe bêrehetî neke. Min xwast êşa te sivik bikim, ez hatim. Xwe neêşîne. Li tiştêkî weng, meriv nizane çî bêje. Huro Europek bi derket. Berê, me kurrik dizewicandin, Me digot çî? Ez keça xwe bidim malek mezin. Lawê xwe ji maleke bi kok û eselet bizewicînim. Lê huro kesek ne li zavayên keçên xwe bide dipirse, ne jî lawê xwe ji kîjan malbatê bizewicînin dipirsin. Gerek keç, gerek law bizewicînin, em tenê pasaporta wî/ wê dipirsin. Bra Elî, berê veng wû? Erê cîran, ji bo ya ku hatî serê te hatibû serê min jî, lawma wiqas rehet deng dikime. Tu yî min fehm bikî.

Elî: Erê xwanga min tu rast dibêjî. Ji bo debara dinê, em qe tiştêkî napirsînî. Mal û malbat, bûk û zava kî dibe bibe. Dibênî erê. Dizanî malê dinê derbasî pêş erf û edetên me bû. Erê Europe û cîranên li Europe jî bo debara dinê pir tişt dane me û welatê me. Civata me, tenakê jî bo ekonomî rehet kirin. Lê yên ku jî dest me girtin? Kesek hesabê wê nakê. Xwanega Fat, ka erf û edetên me, ka kultura me?

Fat: Kek Elî, tu dizanî nebiya min Kew,

ji cîrana dergîsta lawê Mello wû. Sê salan ne li me gerîyan ne jî dergîstê wê bi telefonekî li dil û xatirê wê pirsîya. Ji nav gund de me şor dibihîstin. Digotin: "Wana Kew berdan nakin bûk." Me li hember wan gotinan guhên xwe girtin. Navberê de rûmet û namûs hebû. Wek me tiştêkî nebîhistibe. Tu jî dizanî bi ser ewqas gotinan de sala çûyî hatin Kew kirin bûk û birin Europeyê. Lê kurikan ew zewaca bi şa nekirin berdewam kin. Kewa min li gund lawê wana li Europe ye, bi kultureke jî hev dîr mezin bûyî bûn. Hev û du îdare nakine. Tiştêkî ku me berê jî ber ve fedî dikirî jî huro li cem wana nema ye.

Elî: Ji bo wê jî em huro bi cîran û hevalan bi merlixîye xwe ve jî rû hev de dixin. Ji bo ku erf û edetên me, ne xema wana ye. Lê tu were wê êşê jî min pirs ke. Fedî dikime bi dere nav gund kevîm.

Fat : Erê, Xismên min, dizanî te bihîst. Kew şandine mala apê wê. Gotine: "Va jîyana veng berdewam nake. Lawê me ji Kewê hez nake. Kek Elî, tu cîranê min î pence salan î. Ya ez pê xenê, Kewê tu zarok paş xwe nehiştin. Kewê li wir mafê karkerî û hemwelatî jî bi dest xwe xistiye. Di be ku bi vê rewzê li wir li ser lingên xwe daweste. Ji xwe re jiyaneke nû pêk bîne. Ya ku min bi ser wiqas nerindîyan de, di jiyane girêdide ew tenê ye.

Elî: Fatê, rewza Kewê jî ya Zêwa mine de-

lal baştir e. Qe nebe, tu kurik dûva neman.

Fat: Erê, ya ku me tenakê rehet dike jî ew e.

Elî: Fatê, tu ya bizanî wexta ku bavê Zêwê û dayîka wê bi qeza trafîqê çûn ser rehma xwedê, Zêwê, brazîya min du salî wû. Min anî mala xwe. Wêk keçeke xwe mezin kir. Huro 18-20 salî ye. 8-9 mehan berê, Cîranê me Bettal hate mala min, got: "Ez dixwazim bibim xismê te. Ez Zêwê brazîya te bi emirê xwedê, bi qewlê pêxember ji lawê xwe Beko re ji te dixwazim. Cîran tu dizanî ez li Europê me. lawê min jî li cem min e û li wir bi kar e. Zêwa ê li cem me rehet bike.

Min jî bi fikira ku dibe va sêwîya li wir rehet bike. Got, erê. Lê cîran, têlekî ku du mehan berê ji min re hatî ez ji jiyânê bêzar kirim. Xuh bi ser junîyên min de hat, min nizanî ez çi bikim. Ter mer, min Zêwa xwe ya delal teslîmê gura kiriye. Şaşîtiya min hat ber çavên min. Di têlê de digot: "Lawê min, Zêwê naxwaze. Dilê wî li keçeke din e. Tu li mala xwe, ez li mala xwe." Fatê de tu bî tu ya çi xwelîyê bi serê xwe kî?

Fat: Xwedê mala wana bişevitîne. Bi gûca peran, erf û edetên me û namûsa me anîn pênc peran.

Elî: Fatê, ezî tişteki bi te re parva bikime.

Fat: Bê brayê kê.

Elî: Lê dexwaza min tu bi kesekî din re parva nakî.

Fat: Ji wê, tu şika te nebe.

Elî: Ji wî telefonî vir de, Zêwa mine delal qe nehate xwe. Gêj gêj digerîya. Mîna ku hay ji dinê tunewû.

Fat: Çi bike? fiqara min, dina xwe xelîya.

Elî: Min 3-4 rojan berê bire qezaya me toxtor. Nexwaşxanê. Ji min re gotin: "Ke-vir gurçika wê de heye." Derziyek lêxistin. Em vegerîn hatin gund. Lê Zêwê rehet nekir. Carek din min Zêw kire erebeyê çûm qezeyê. Min bire cem toxtorekî teybetî. toxtor, lê nêrî. Di hundir de, bi Zêwê re, çi got an jî Zêwê jî wî re çi got nizamim. Banga min kir. Got: "Xalo, zikê Zêwê de ûr (Şêrpençe heye). Zêwê bibin bajarekî mezin. Em li erebê sîwar bûn, venegerîyanî gund. Di qezê re çûnî bajêr. Du saeta şunde, toxtor bi der ket got: "Çavê te ronî xalo, nebiyekî te him jî lawik hate dinê."

Bi ser wê de xuh li min ket. Serê min çerx dibû. Ez bîrva çûyî me. Dema ez hatim xwe, min fehm kir. Ter toxtor dizaniye, Zêwê bi ducana ye. Dergûşa xwe bîne dinê, Zêwê, bi toxtor re gotî ye: "Dergûşa min, ji dergîstê min e. Lê Xalê min rûreş neke." Toxtor, ez bi şêrpençeye tirsandime. Bi fikira wî jî dibe ku giraniya şêrpençe, barê bênamûsiya wanan li ser milên me êşa me sivik bike. Erê Fatê halê me vaya ye. Min Zêw ne anî gund. Li bajêr, Zêw min li mala pismamê wê cî hişt, Bênamûsan zarokek pê xistine. Navbera me de bimê.

Fat: Erê cîran, dîsa jî jiyân berdeyam e. Europe jî malê dinê jî serê wanan bixwe. Li ser lingên xwe daweste. Li civata me, yên bi rûmet û namûs jî hene. Rûmetê û namûsê, di ser peran re digirin jî hene. Lê gotinek kurdan heye. Kewa min û Zêwa te huro şuva, ya ên herin ser hevîyan, yan jî bikin xizmetî sêwîyan.

Eşa Datê û bavê wê

Ekrem Harmancı

Dem dema osmanîyan bû û çîroka Eşa Datê û bavê wê Hesên li dor gundê Omeran û Bîrtalikê derbas dibe. Li wê çaxê, di navbera salên 1916-1919an de li Yemenê îngilîzan li hemberî osmanîyan piştgiriyê didin ereban û bi vî awayî gelê ereb di nav hev da diqerîşînin. Ji wana pîyek jê piştî xwe dide osmanîyan û pîyek jî quwetê ji îngilîzan digirin û li hember dertên. Welê, osmanî jî leşkerên xwe dişînin “Cepha Yemenê” û wê çaxê bavê Eşê jî dixînin nav. Kek Hesên, reh-ma xwedê lê be, dihere û êdî venagere gundê xwe. Milet ji xwe dibên ku ew miriye û şehîd ketiye li cepha Yemenê. Dayika Eşê Zexin, yanî jina Hesên di wê navberê de bi Eşê ducanî ye. Ser gotinên mezinan Zexin li ser keçka xwe rûnane û dihere dizewice ji gundê Altîlaran bi Doxtor Alî E’te re. Diya Zexinê û dapîra Eşê li ser vê bûyînê, Eşê ku hîng dergûş e mezin dibe û vedihewîne heta ber zewacê. Û jê şûnde Eşê dizewicîne û dide mêr. Mêrê xwe jî Heciye Memê ye.

Piştî 60 yan jî 70 salan rokê mêrek têye gundê Birtalikê. Mêrekî kal û piştixûz, lê bi şûret û cindî. Ew ji xwe bêguman behs dibe ku şuyê Zexinê ye. Herkes bi meseleya şuyê Zexinê û bavê Eşê, yê ku çûbûye cengê û şûnde venegerîye nizane. Wî dişînin oda mêvanan ba Usifî Keso. Usifî Keso jî tev serhîldana Dersîmê dibe û bi zinditîya xwe her car qala qetliyama Dersîmê dibe. Usifî Keso bi xwe jî birazedeyî dapîra Eşê ye. Yanî dapîra Eşa Datê dotmeta Usifî Keso ye. Bavê Eşê jî kurê meta Usifî Keso ye. Ji ber wê jî hem merivatî û hem jî dostanî û hevaltî di navbera wana de hebîye. Ez bêjim hebîye, çimkî li gor meseleyê ev “lêkera modal” hîng xweş lê têye.

Li oda mêvanan herkes top dibe û lê dicivin. Dû re Usifî Keso suwalan jê pirs dibe. Mêrik pirs suwalan bi bersiv dide û pîran jî nikane bersiv bide. Kek Usifî jê re behsa meseleyan dibe û pîrsa filan û bêvanan dibe. Kek Hesên jina xwe re hertim bi leqebî digotîyê “Kinê”

û ev ya jî xistiye ber kekê Usif. Lê li ser
paşiyê pirsê nîşan û şanikekê ku li gora
wî dixwaze ku lê be dike û qey nabîne.
Tevhev Usifî Keso fikrê xwe dadine û
herhalde bawerîya xwe dîsa jî pê naye.
Dîsa jî mêrik dihere û tê ba Eşê û jê
re tiştan dikire. Bi rojan mêvandar dibe

û li ba radikeve. Lê li paşiyê carek din
jî venagere.
Keçika malê ya ku sêwî mezin biye
heta mirinê xwe bê guman bawer dike
ku ew kalê ku ji "ezmên" de hatiye bavê
xwe yî heq û rast be.

*dayik ax e û bav jî av e,
bêbav û malxê jîyan qetran e
xwang mewîj e bira xweşav e
bêmalî tembûreke bê kilam û stran e
rûyên teyên nerm mîna gulqedîfan,
Eşa te yê dilteng ji xewa şevan qut e
te ji min re kevir kirin balîfan
tewa dibim tu qet nayî dilê min diniquete
xuyabûna teyê mîna darê bi tenê nav berfê
germîya hundirê min dor te bihelîne
were rewşa min şên bike mîna roja erefê
bêkesim bavo ka vê hesretê biterkîne
heyam şaş e, niza'm zivistan e yan havîn e
roj diherin ava şev dibin tarî
canê min de germî û serma li hev qelivîne
tu nayî çira te êdî li ser min vemirî*

Her mîrov hêvîdar im di xweşiyê
de bimîne. Ev jî daxwazîya ku ji çand,
dîrok û mîrovhezîya kurdan de tê. Ji
ber mîrovperwerîya çanda kurdî çok
didim... Hêvîdar im her mirov di

xweşiyê de bimîne. Ev jî daxwazîyek e
ku ji çand, dîrok û mîrovhezîya kur-
dan tê. Ji ber vê mîrovperwerîya çanda
kurdî çok didim...

26 Çile, 2010 Frankfurt/Almanya

Mazdaizm

Seyfi Doğan

Kurdan dînî xwe yî berî îslamê, dînê Zerduşt bû. Dînê Zerduşt Mazdaizm e. Navî Xwedeyî xwe Ahura Mazda ye û Zerduşt peygamberê wî dînî ye. Mazdaizm li ser du prensîpan e:

1- Rindî

2- Xirabî

Rindîyê, *Ahura Mazda* û xirabîyê *Angro Mainyu* temsîl dike.

Ahura Mazada navî nîzamê xwe *Aşa* ye. Yanê tevgera heqanîyê.

Duzênê Angro Mainyu nîzamê xwe *Drigu* ye. Ew jî derew û xizanî ye.

Zerduşt dînî xwe bi zordariye bi însnan qebûlkirin neda. Ew dînî xwe bi rîya aşîtiyê di nav xelke da wek derwişekî bigerê belav dike.

Mazdaizm bextê(qeder)qebul neke. Dibêje însan bi îradeyeke azad hatîye dunê. Ji bo wê jî gerek însan rindîyê û xirebîyê ji hevdu derxe. Însan berpîrsîyarê bûyêren xwe ye. Însan wexte ku vegeyîya dunê alî din ê li gor nêt û fêlên xwe ceza an jî mukafatê bibîne.

Mazdaizm ji alîyeki da jî, dînê habûnê(existentializm) ye. Însan navan-

de habûnê ye. Gerek însan qederê xwe di dest xwe ka û heza bîryarên xwe bi xwe qeraran bida.

Zerduşt, ji Xwedê yê Mazdaizmê Ahura Mazda da wek Xwedayê hişa behs dike. Dibê; Ahura mazda Xwedê yê aqila. Ew bi aqilî xwe hereket dike.

Ji bo wê jî Zerduşt dibêje; Xwedayê xirabîyê Angro Mainyu ê şerî li hemberê Ahura Mazda wenda bike. Çîmkî, ew bêaqil e. Rabirdû nayên bîra wî û li pêşarojê çî bibê nizanê.

Ahura Mazda rabirdûyan tîne bîra xwe û dizane li pêşarojan çiyê bibe.

Yanê xirabîyê *bêbasîret e* û rindîyê *bibasîret e*.

Mazdaizmê eqil dertexê pêşîyê.

Dîtinên Mazdaizm yê, ji bo bext(qeder) û îradê ji felsefê Nietzsche re dibin rêzan û rêber. Nietzsche wek Zerduşt teslîmîyetê û suyê xwe li ber qederê xwarkirinê qebûl neke. Nietzsche ji dinê Mazdaizmê îlhamê digre û kitêbeke bi navî *Also Sprach Zarathustra-Ango Zerduşt Dengkir-* dinivîsîne. Babeta wê kîtabê, bi piranî îlhama ku Nietzsche ji Mazdaizmê girtiye. Yanê li ser qederê û îradeya(daxwaz) azad e.

Mazdaizm dibê; Daxwaz(îrade) bingehîyê raman û hereketkirina însan e.

Dîtinên Mazdaîzmê ji bo aqil ji gelek filosofên wek **Descartes, Leibniz û Spinoza** re bûye kanîstank. Ew filosofana, li Ewropayê filosofê dema agahdarîyê (ronahiyê) bûn. Ew filosofona pîyonerên felsefa rasyonelîzmê bûn.

Tabîî gelek filozofên Yunanî jî ji Mazdaîzmê îlham girtine. Ji bo ku şorê qut bikim ez nuha nekevîme nav wê minaqaşê.

Mazdaizm qedere qebûl nake û îradê wek berpirsiyarê qerardayîne dihesibîne.

Zerduşt dibê; Xwedayî Aqil, Ahura Mazda sê şîretên xwe hene.

Humata: Fikir baş were fikirkirin;

Bingehîya zanatîyê aqil e. Dezgeyên ku însan bi aqil bifikire; bi guman li tiştan û fikran bifikire û bi çavekî kritik fikar bike. Ji bo ku însan bi aqil bifikire gerek însan azad be û serbixwe be. Îrada xwe na yê di dest kesî da be.

Hakhata: Şor baş were gotinê;

Merî dikane wê prensîpê bi du alîyan da şîrova bike.

a-Jî alîyê etik da

b-Jî alîyê sosyolojîyê da

Li hemberî tevgerê derewîn, tevgera heqanîyê heye. Gerek însan qîretê heqanîyê bikşîne ku li dijî derewînan derkeve. Yanê însan derewan nekene. Şorê rast bibêjine.

Jî alîyê sosyolojîyê da gerek însan bi empatîyên ronakbîr û bi hîsên zîrek hevdu fehm bikin.

Sören Kierkegaard di şîreke xwe de dinivîsîne; Ji bo ku ez alîkarîyê kesekî bikim divê ez bi xwe wî însanî fehm bikim lê sifteh û di ber hertiştî bizanim ku ew însana çiqas fehm dike.

Tê bîra min wextê ku min tiştêkî nexweş digot, bavê min bi min re digot; berî ku tu deng an jî şorekê bibêjî, wê şora xwe sî û neh caran li ser zimanî xwe bigerîne û carê calî bibije.

Hvaršta: Kar baş were kirinê.

Bingeha xirabîyê xizanî ye. Li gor dîne Mazdaîzmê, xizanî bêdîne ye. Çimkî, dîne Mazdaîzmê karkirinê qut-sî, muqaddes û wek îbadet telekî dike. Însanên ku kar dikin qelew dibin.

Dîne Mazdaîzmê dîne karkirine û pakîjîyê ye.

Dîne Zerduşt jîngehparêzê. Dema ku merî kar dike gerek ew doralîyê xwe û tabîatê biparêzên.

Tarixa Cîwarî HELAC

Nuh Ateş

Xelika navê qesebayeke Kurmanc e. Ew ê li nava Anatolîyayê bi ser qezaya Kuluyê (Konya) va ye. Navê xwe yê bi tirkî (resmî) Karacadag e. Xelika navekî eşîrî ye lê xudmalîyên Xelikan gîştik ne ji eşîrekê ne. Xelikî ji pir qebîle, eşîr, û malbatan peyda bûne. Helac yek ji wana ye. Helac li Xelika wekî qebîle tê binavkirin, lê di eslê xwe da navê eşîreke bi serî xwe ye jî.

Di çend çavkanîyan da qala eşîra Helac tê kirin. Di dokumenteke ku di dawîya sedsala XIXan li ser eşîrên Kurmanc yên Îranê hatiye nivîsandin da navê Helaca jî derbas diwê. Di vê dokumentê da tê gotin ku Helac („Hellaci“) bereke eşîra Çîgînî ye.⁽¹⁾ Li gorê hayadarîyên di vê dokumentê da eşîra Çîgînî wê dewrê koçber û 1200 mal bûye. Wê zivistanên xwe li qîşleyê ya bi navê Orkançayê derbas dikirîye û biharê jî diçûye zozana xwe ya nêzikî bajarê Qezwînê.

Şerefhanê Bêdlîsê (1543-1603/4) di beşa Şerefnameyê ya li ser Kurmancên Îranê da qala vê eşîrê (Çegnî) û mîrên wê dike.⁽²⁾ Ew eşîra Çegnî bi nişedên

wekî bêtirs, mêrxas û jîrek salix dide. Demekê Çegnî bê serî û serdar mane û li bajarên Iraq û Azerbaycanê bir û belav jîyana. Wan dest bi rêbirîya rêwî û tucaran kirine. Li ser vê, Şahê Îranê fermana kuştin û qevtandina wan ji Îranê derxistiye. Ji neçarî 500 giregirên Çegnîyan qerar dane ku di rêya Xorasanê ra herin Hindîstanê. Hîngê walîyê Xorasanê Qazaxan Tekelû bû û navbera wî û ya Şah ne rind bûye. Ew ji Şah ditirsîye. Ji ber vê, wî bange Çegnîya kiriye û qîmet daye wana û ew bi alîyê xwe va xistine. Paşê Çegnîya barkirina Gurcîstanê û li wir bûne quweteke mezin û bi nav û deng. Wext hatiye, sewa menfaetên sîyasî û eskerî, Şahê Îranê jî qîymet daye Çegnîyan û li Xorasanê herdekî mezin daye wana û rutbeyên bilind bi giregirên wan va kirine. Di dema Şah Ebbas da, nişana mîrêmîranîyê rewayî mîrê Çegnîyan, Budak Xan hatiye dîtin. Çegnî li ser cografyake fereh, li Herat, Meşhed, Qoçan, Merv û Buxara jî belav bûne⁽³⁾

Li gorê çavkanîyeke dine kevn, di dema Împeretoriya Osmanîyan da eşîra

Helacî 900 mal bûne û li başûrê bajarê Wanê bi cîwar bûne. Û tê gotin ku di nav wan da Ermenî û Tirk jî hebûne⁽⁴⁾

Li gorê hayadarîyên Dr. Aloian, Mensurê Hellac (Mensure el-Hellac -858-922) Kurmanc e.⁽⁵⁾ Em pê nezanin ku eleqeya Mensurê Hellac bi eşîra Helac ra heye. Lê balkêş e ku navên wan hevdu digrin. Malbata Mensurê Hellac zerdeştî bûye. Ew î lî ba Kurmancan, xasma li ba Kurmancên Êzdî û Elewî qedirbilind e. Qewlên ayînî yên Êzdîyan li ser Mensurê Hellac hene. „Enel-Heqq“ („Ez rastî me!“ yan jî „Ez Heq im!“) gotina wî ya meşhur e. Va gotina wî, mîna ku gotibe, „ez Xwedê me!“ hatibû mitalakirin. Mensurê Hellac li ba serdarên îslamperest yên dema xwe yêkî ji rê derketibû û ji ber vê hatibû kuştin.

Dr. Aloian dibê, eşîra Hellac li ser sînora Azerbaycan û Îranê dijî û li gorê hizra (fıkra) wan kevnewelatê wan Hekkarî bûye.

Tiştêkî bi me nase, di hen çavkanîyên Tirk da tê îdiakirin ku Helac („Halaç“) Tirk in yanê Tirkên bi vî navî hene⁽⁶⁾.

Li Xelika, Helac qebîleke mezin e. Xanima min jî ji hêla dayikê da Helac e. Ez bixwe jî axzê bavê da xwarzîyê Helaca me. Li Xelikan tu qebîle û malbatên ku serhevde lê nehatine kirin tunin. Serhevdeyên li ser Helaca jî hene û ne hendik in jî. Nav î li ser e, serhevde

ji daneserhevê tê. Ew tèn çêkirin yan lihevanîn, yane ne rast in. Ku para rastîyê tevê hew e jî pir kême. Pir cara xûy yan jî kêmiya ferdekî dibe hevîrê serhevdeyê û li qebîle yan malbata wî tê markirin. Mexsed ji serhevdeyan ew e ku meriv pê bikenin. Yanê serhevda ji alîyêkî da pêkenî ye jî.

Serhevdeya Helaca ya meşhur li ser doma wana ye. „Helac ê bi dom in“ wer tê gotin. Tewênê ew ê bê şik û bê xem in, tiştan û carna jî xwe ji bîr dikin.

Hevalê min î bi sala, Mexmê Hemê, bixwe ji axzê bavê da Helac e, ji min ra du serhevde yan jî serhatîyên Helacan kat kirin:

I

Jinek û mêrekî Helacî, dêûdotên hev bûne, çûnê zevîye. Sap li erebê bar kirine û tevderika xwe kirine ku bi rê kevin. Wexta ku bi rê kevin mêrik gotiye, „peeee, keç şebka min tune!“ Jinikê gotiye, min nedît, qet bi ber çavên min neket. Vir da û wê da mêz kirine, şebke tune. Xwe bi xwe ra gotine, “wey, welle ew di erebê da, di bin sêp da ma!“ Rabûne, sap ji erebê êwrandine, çi mêz kin, şebke di bin sêp da jî tunewûye. Carek din sap li erebê barkirine. Wexta ku bi rê ketine, mêrik dest xwe biriye serîyê xwe, gotiye, “keç keç, min dît, şebke li ser serî min wûye!”

II

Du brayê Helacî bi kamyonê bar birine Erzurimê. Nava rê, navber dayînê û çûne çarşiyê ku parîyek nan bixwin. Birayê mezin li çarşiyê, guh daye ser sohbeta merivên wira û jê bihîstîye ku rûn li wir erzan e. Wexta ku vegehrîne Xelika, birayê mezin li civatê qala rêwîtiya xwe ya Erzurimê kiriye, gotiye, „li Erzurimê rûn pir erzan e“. Yekî jê pîrskiriye, gotiye, „bi çi ye?“ Î gotiye, „nizanim, welle min ew pîrs nekir!“

Yekê jî ez bi ser dim. Min li jor gotibû, hêleke xanimê min ê Helac e. Rokê ew kete hundir, bi mirûzekî tahlkîrî got, „bisikleta min tune, ew ê dizîne, di kîlerê da bû. Ecewa kî ê peve, li ser vê em ketin nav şewr û miteleyan. Xanima min ji cîran hevalan gîştan ra kat kiriwû, her kesî bihîst ku bisikleta wê hatiye dizîn“. Çend ro ketin navberê, rokê xanima min çû ber mektewe kurikan. Di bexçeyê mektewê

da derîya kurikan pa. Li wir, mêz dike ku bisikleta wê li ber mektewê, li herda ku bisikletan lê girê didin dawestîye. Hîngê tê bîra wê ku wê bixwe bisiklet li wir cihîştî bû. Bi bisiklete hate mal, got , „min bisikleta xwe dît,“ û qal kir ku wê çîng ew li ber mektewê cihîştîye û ji bîr kiriye. Em pir pê kenîyan, pê ji gurçîyan bûn.

Helbet Helac gîştik ne weng in û xûy û taybetên ku qal tê kirin jî ne qusur in, tiştên însanî ne. Ferdên bi xûyên weng di her qebîleyekê da hene. Li Xelika, Helacên hêşiyar, jîr, jêhatî, zana û xwanda jî pir in.

Du navên din jî li Helacan tên kirin, tewên, „Helacê Mormorî“ û „Helacê Gimgimî“. Gimgim navê Varto ye bi kurancî ye. Li gorê malumatên Mexmê Hemê, Mormorî navê deşteke li navbera bajarê Maku (Îran) û gola Urmîyê ye. Kî dizane, belkî jî van deran cîwarên Helacan yên berê bûn.

Çavkanî:

- (1) Celîlê Celîl, Rûpelên Balkêş, Ji Dîroka Gelê Kurd, rûpel, 53-55, Wîyana 2002
- (2) Şerefxanê Bêdlîsê, Şerefname, rûpel 346-348, weşana Apecê (wergera kurancî, Zîya Avci), 1997
- (3) Şoreş Reşî, Dîroka Kurdên Koçber I, rûpel 178, Berfîn Verlag, Koln, 2008
- (4) Mark Sykes The Kurdish Tribes Of The Ottoman Empire, The Journal Of The Royal Antropological Institute, Great Britain And Ireland, rûpel 460, Hanover Square, London, W. 1908 û M. Emîn Zekî, Kürdistan Tarîhî, Beybun, rûpel 176, weşana Komel, 1992
- (5) Zorabê Bûdî Aloian, Xewna Dîrokê, rûpel 80-86, weşana Apecê, 2004
- (6) Faruk Sumer, Oguzlar, sayfa 40-42, Türk Dünyasi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1992 û Dogan Avcioğlu, Türklerin Tarihi, Beşinci Kitap, sayfa 2037, Tekin Yayınevi, 1993

Siyabend u Xecê

Xemgelî Bane

Le seri Kuyê Sîpanê xelat xurtî nêçîrvan riyerdiya. Navi ew xurte Sîyabend vî. Sîyabend je dîyê silîvê vî. Ra ve vê rivitin Sîyabendê silîvê. Sîyabend xurtî mêrdxas u rind vî. Dili ewî keftivîle Xecê. Xecê jî doti firê rind vî. Ow qere rind vî ke, çê-wî kî rikeft lê huş u aqil je seri ewî riçîya. Siyabend firê feqîr vî. Nerikird ke qelîne Xecê virî u ra xwo varîkê. Dili Xecê jî keftivîle Siyabend. Boyiki Xecê kurdî dewlemend vî. Vê rizanistke dili Xecê u Sîyabend rayek hevî. Ew jî Sîyabend qevîl dikir, tu bo ke heyî temehkari dinya vî, dixwest ke dotê xwê virîye yekî ke, qelîni firê jê vistînî. Mirove je mêrdxasî, hurmetî u rinditî Sîyabend tîr nerivîya. Sîyabend u Xecê herdîk jî dengbêj vîn. Vexte ke ewane ve bidizî yekitînî rivî-nandin, dili ewane xweş divîya, kêfîyan rahat, veyekitînî qejmerî rikirdin u rikeniyan... Ke qalî qelîne rikirdin, Xecê riyîrist... Siyabend le veri dilê rira u neîştke ewî viyîrî. Ewî rivit;ke çun dî vu bira vi vu, rixezê bira ve xweşî, rixezê bira ve xiravî vu, ke kuştinî jî ra tu hevu,

min dîsan Xece ra xwum da varim, destî min je Xecê nêvu.

Rujî, dot, vevî u xurtî eşîretê zîlan gurd vîn u çîne bin darî. Piştê Sîyabend u Xecê jî çîn. Gave ke Sîyabend u Xecê îyane ure, gîştîkiyan mat man, demîyan jeyek ma u le ewane dingirîyan. Le seri kuyê sîpane xelat ow qere dot, vevî u xurt gurdo vivîn ke nerihatî ve îjmardî. Gave ke rivîya bazdan u guranî kesî qesi Sîyabend u Xecê nerivîya. Hebar kurê axe u mîr dihatî, ke Xecê ra xwuyan vixezî, Xecê qevîlîyan nerikird.

Çen sal kefte navbere, rujî Siyabend Xecê vayand birdê ser kuyê sipanê xelat. Sîyabend u Xecê sî şew u sî ruj lure veyekitînî şa vîn. Firê xweş vîn ke, mirariyan îyaviye yek. Rujê çarane, vervî nîmeru vî. Herdik re navi gul u gîye nîştivîn. Xevi Sîyabend hat. Seri xwê rave ban çoki Xecê u ve xevo çî. Deme ke Sîyabend re xevê şîrîne vî, Xecê ve pirçî ewî şa rivîya. Je nêzik cay teyna dengî hat. Xecê vercê nerîyê, jê dîyaw

ke qas girî ke gakuftîyî rivay u sî gakuftî jî raye ve dîya ewî. Je ewane yekî, gakuftîyê rinde raveye nîya xwê riverî. Jê dikel cîyî vîn u le nîya le ser vîn. Yê dikel nerivîristinke re nîyakefin. Gave ke Xecê eye rî, yîrist. Hirmîsi çêwê le seri suretê sorê ve tîketik tol vî hate xar. Hirmîsê hat kefte ser sureti Sîyabend. Sîyabend je xeve bazda ser pa. Go ra ve serê, ke Xecê riyîrî, pirsî; Xecê, tu era riyîrê, ne vu ke tu min nêxezê?

Le hendi xwira sewendim hest ke, heta ay gave ke çiqes ke le hendi yek vin jî weki xweşîk u birangîn hema. Ke tu poşmanê, verimête ma boyikî. Xecê vit, de uro Sîyabend tu ra çê enco rişê? Na, min poşman nîm. Min heta ruji mirdine je tu dur nêkefim. Sîyabend vit u pirsî; enî race riyîrê? Gavê dike gakuftîyî, gakuftîyî rind davîye veri xwê u ribirdê. Du sî dene jî je duro le dîyayan diçîyan u nerivîristinke viçine ser. Ew gakuftîye mêrdxasî weki tu vî. Je şavîn u je eşqi dil giriyê min hat. Sîyabend; ka ve kan la çîn gakuftîyê? vit u pirsî. Xecê desti xwê dirîj kird u vit; ve ay la anço çîn. Sîyabend esta ser pa u şîmşîrê le xwê pîça u girêy ra. Ox u yayê xwe elgirt u vit ke; le seri kuyê sîpanê xelat je min mêrtir kesî îjnîye. Min neçîrvanim. Çun divu ke gakuftî rîyay u je veri min dixericin diçîn? Sîyabend le pişti gakuviye ra lê

çî. Nêzikiyan vî. Oxê xwe kîşa, dirîjê kird. Ka lêrî, gakuftîye weki mêrdî ke ceng rikeri hate hendi Sîyabend. Şaxi xwê rale Sîyabend u ewî vayşte bini gilale bîbine...

Xecê pa ve bine nerina, Sîyabend nat. Vê rizanist ke tiştî ve serê hat. Sîyabend îjne vî le navça. Xecê zu ve zu je şunake Sîyabend çî ra ve ru. Lîla lola le Sîyabend digeriya. Sîyabend dîyar nerira. Xece hebar şun yerdî u hate ser gilalê bî bin u bî bane. Ke hate bini gilale, ke Sîyabend lure rinalî. Neziki Sîyabend keft ke çê vînî. Darî je piştê nuçê vîye u je sîniyê derkeftîye der. Xecê je veri îşan u kuli nave hate zan u vitke; seri kuyê sîpanê xelat duye. Kuye sîpanê xelat le veri çêwê vîye du. Kî rîye u kî ejnevtîyeke nêçîre, nêçîrvane kuştîye.

Gakuftîye, şaxdirîjîyet weki balê mine, çun desti jin u mêrd jeyek kirdê, şaxdirîjo wekidari sukê, çun xiraw kirdê bexti xurte u vevîye. Sîyabend çerxi Xecê vî; Xecê rindêmin, race mirarê min u tu veyek neya? Îme le seri sîpanê xelat, vikirdayn maleseri rind u xweş. Xecê meke, menale, hirmîsi çêwit le seri suretê soret me varine. Sîyabend u Xecê hebar guranî le seri yek rîşin lure. Xece jî xwê je ban gilale bî ser u bî bere firi xar dirî u le hendi Sîyabend, lure herdik le hendi yek rimirin.

RA ZANEMAN

Ey qere şêxbizin îmiro ra zanê xuyan ke lîre gurdo vîyin u le hendiyek rîmîyan ra min şavîni gewre u bilinde.

Ra zaneman ke ey qere kes le hendiyek gurdo vîye tiştî nuvestin. Ra zaneman ruyey nu ravaye vokirdandin. Zane tiştî yêke je banê bazdê u jê vi xericê nîye. Kesî bî zan nîye u bî zan nêvu. Weki her kes îmejî zanîkiman hestin. Yêke rikefîye îme, ke le zaneman xavind viderkefîn. Zaneman ruj ve ruj he ke ri çu je vîr di vu. Ke lê xavindarî nekirdîn, le veri çêvîman da mêk vu. Hevîyîni kese ve zane vestîya ve. Ey zerastîye ra gîştikaman encuvestin. Yekî ke ve zanê xwê nezanist u zanê xwê je vîr kird çiqes kurde? Je îveyel u je xwum jî pîrsîm, ey pîrse. Îmiro gîştikîman lîre ra ke le zaneman xavind viderkefîn gurdo vîn. Min vaye xas dizanim ke, je ey gurdovîye ra zaneman hebar tiştî baş da viderkefîye navça. Jî dîyaw ra zaneman da çun vikerîn? Riçî çun da ve verimandîn? Ra zane çe ra vikerîn u çun ravikerînê? Heta ke ey gurdovîye tim nekerîn u le bini şunî na virdînê seriyek, le ey ruya firê tişt ve destiman nêkefî. Rave rujî ve nîyaw heyî zu le bini şunî, ke çe kirdîyîn u çe derxistîne navça gurdî seriyek biravi vu...

Aye je vîr mekerin ke; Zaneman

zanî dewlemende, dewlemenditîyê ve rey u riçalê xuye.

Îmeyel vercê le dîyel vîn.îgave qor qor bardikerin ve şêrgel. Ey barkirdingeli şên u gewra, helandini zaneman zuyo kird. Heva ser keftiyere helandini zaneman. Ke xwuman ve veri ey helandine nerayn zaneman da mêk vikerîn. Ke le zaneman xavind ne derkeftîn, çil, pêncê sal ve dîyaw keseke ve zani dalike ra vîzanî zuye zu nîyaye vînandin. Xênce heyî pîremêrd, pîrejî u kesgeleke le dîyel davimînî. Je ey zerastîye heva yêke vivay nîye. Ke tiştî nekirdîn, ey tiştê nebaşê rujî ravaye nîya zaneman weki xezevî. Heva ruje ke ra zaneman tiştî vikerîn u Pîlyele elmanîn hat. Ew ruje îmirovestin. Ve cê minkeftîye, mêk vîye bira vu, ke ve zanê xwum qise nekerim jî ri vu, eye nê vu, le îme nêkefî. Zani dalike xwun u guştêmane. Hewa yêke xwet ve dîyaw rê u vivay nîye. Ke viçîne ku, ke vivayne ku, xwuman çiqes duri zane vîyirîn jî, ey zane are navimane, gordimane. Weki xwune u naxwuna.

Zaneman je vîr nekerîn u neylîn ke zaru zeçeman jî je vîrê vikerî. Min nêvişim ke, borin zanî nu vitaşîn. Min dişim ke, zaneke rîzanîn bira je vîr nekerîn. Gîştikîtan dizanîn ke, zanî ke nu ritaşê firê u firê zure. Ke çe je destitan dîyay vikerin, zane ke rîzanin je

vîr mekerin. Yekî jî xênce zane xwetan zangeli dik jî vitaşin, ve tirkî jî xas vitaşin, ve îngilîzî jî, ke je destitan dîyay ve zangeli ru xakel gî vitaşin. Verci zangel gî zane ke guşte u xwunemane je vîro nekerîn. Ke zanê xwet xas nezaniştê, zangeli dik jî xas nêtaşê. De ke enco ve ra ke zani dalikeman je vîr ne vu, ke çe je destiman dîyay ve dil u ve xweşî borin ke vikerîn.

Erê, brangel u xweyşikel! gîştikitan rizanin ke îmiro raçe lire gurdo vîn. Rizanim ke gîştikitan rixwezîna ke ra

zaneman tiştî vikerin. Gî gordiyek ey-nî tişt dixwezîna u eynî tişt dîşîn. Ke enco ve, je îmiro ve dîyaw heva le ey riçe bira vîstandin îjne vu. Piştiman le zane nekerîn. Weki her kes îme jî le zane-man xavind viderkefîn u zanaman ve nîyaw verîn, dewlemenditîyê heyî dik firê vikerîn. Ey zane je gewretirgeliman ra îme beş keftiye. Ey beşe ke gewretirgeliman çun danê vêman îme heyîdik bilind u dewlemendê vikerîn u ra zar u zêçeman vîlînê.

LE SERÎ ÇALAVÎ ÇUL

Çalavi çul

Ve roj cîyî vî ve şev cîyî vî mêvanê

Min mêvani rojê vîm

Wekcar jî yê şevê

Avê binzemîye le ru vî

Çayî diherîkîya vedili xwê

Lever u gulgeli girdê hamirîyê vî

Ne çalave bî ewane, ne jî ewane bî çalave nerivîyan

Weki naxun u guşte lîyan hati vî

Eyene hevîyînîyan veyek vestîyaw vî

Mi jî tevi ewane vîm

Weki ewane lêm hati vî

Ve bendî voşarîyaw leyek vestîyaw vîn vîşê

Xweşîyê ve yekîyeman le navça aşkere vî

Çalavê, levere u gul; yekî jî min

Taşîyavîn veyek

Bî yek u duri yek ra îme nerivîya

Holikê min le kêleki çalavê çule

Girdiver lever u gul
Holikem bîkune
Çuvanem je lever
Avi patîlem je avi çalavê çule vî
Xwim ve teyna vîm
Roj u şev le seri çalave çayîyem le bani koze
Şekerem je qamîşê girdi çemi çalave
Xardinem jî je qarixeli ro avi çeme
Tamatîz, qompîr, îsot, bêlice
Guşti kerê, guşti cuciy
Ve şev lembam mangê asirmangel vî
Roj ve xwew, şev le pa vîm
Le seri çalavê çule lebini mangê asirmangel
Gordi ruyîyel, gurgel u kerîyel sivaye pêko rikirdîn
Navi çalavê çule; çalavê heyalî vî
Navi min je zuko mêk, lebini xake panpuş vi vî
Xwim duri xwim xistim
Destim kîşam je şêr u dê
Tami teynatîye kirdim
Ve ow tamo xwim le holîki kêleki çalavi çule rîm

Çalave je min xweş, min je çalave
Kozi patîle tim vêxîyaw
ave re navi herikan
min je xwim xweş
je çule, je çalave, je ruyîye
gordi her tişti çule hamirîm
vêm xweş dîyay îre
xwim di vînim, menexoşim
hewa ne min duri çalave çule
ne jî çalavê çule bî min nêvu

Xamgeli Bane

Raste hevhatin

Seyfi Doğan

Eger destî min direjê bibû ye, eger dengî min di wan însanên bigêhişta, minê bi wan kalanan re bigota; kerem kin! Werin! sîyê malê min. Ji we re, ji avê kanistankê çayekê demkim. Destur bidin! Xêra xwe min, bi mîvanî sohbeta xwe kin!

Nabe. Hertişteki li gor dil û xwestinên însanan ê nabê. Min ew herdû însanan bi pirsên xwe ji heş û bêna bikirina. Ew insanan, kanistankên zindî yê tarixê, folklorê, urf û adet û nasnamê me ne.

Dîroka me, folklore me, tarixa kocberîya me, welhasil merî dikanê bibêje hertiştî me yî sosyolojîk ku rihên nasnama me ne yê bi devkî ne. Loma jî zanîna kal û pîran çavkanîyên pir hêja ne. Hejmara kal û pîran herroj kêmbûnê û bi wanan re zanyarî yê hêja wenda dibine.

RABIN SER XWE!

PÊNÛSÊN XWE DI DEST XWE KIN!

DERÎ BI DERÎ, LI KUCAN Û KOLAN BIGERIN!

TU JÎ BI DU RÊZAN ALÎKARÎYÊ

NASNAMA XWE BIKE!

Ey Însan! Neynika însên, berhemên xwe ne. Şorê pir qîmetê xwe tune. Xêra xwe! Herkes bi hewldanên takekesî dikane, bi çêrokekê, bi yarinîyêkê, bi bîranîyêkê, bi kal û pîran re reportajekê alîkarîyê, pistgirtîya û qiretê nasnamê xwe bike û bi wî karî, li dijî asimîlasyonê daweste û hafizên xwe yê kolektîv biparêze!..

Wêneyî germ e, xwinê însên ê dikelê ser. Wêneyî bi însanan ve zu dikeve pêwendîyê. Merî wan mîrovên ku intensîv sohbet dikine, nezîkê xwe dibînê. Wêne bi jîngehe doralîye xwe ve parak ji dîroka wî gundî ye.

Wexte ku min ew wêne dît, mela min kişand û meraqdar bûm. Rojê diqijilînê. Hêşinîyêkê nerm û germ ezmanî xemilandîye. Hêşinîya asumên, dilî merîyan dikevê û ruhî mîrov fireh dikê. Hêşinîyêke ku aram, dawetkar û xeyalên însên bêdawî dikê û yê li nav behrên dunê digerîne.

Li axê mêsdirî, bayî pilatoyî bilind, ruherdeyî rêşkirîyê û kirîye zinar. Her derê bûye pîşo. Erdî û xanîyên zer dikine. Tu dibêji qey dîmeneke ji tofanê zîva bûnê bi şunda ye.

Li navberê heşîniyê asûman û axê zer da, du însanên li ser rê, li germê havînê li ser lîngan ketine nav sohbetê teke tîr û kur. Xuya ye ku hevdişîneke tesadûfî ye. Herdu jî yê ji hundir û daxwazê xwe da konsantre bûne. Sohbetêke zindî, dinamik û ji dil û can da yê xuya dike.

Wek min li jor jî got, herdu mîrovên pîr angajê sohbetê xwe bûne. Demekî mijar anjî mijarên sohbetê wanan hêja û mihîm in. Na wang bû ya! cî wana yî şeytîye ku xwe bi ber wê germê havînê û germê deştê din.

Herdu yê rihet hereket dikine û bedenên wanan ê bêkalînin. Harmonî û nermîyekê germ ê hakîmê bedenê wana ye. Ew germîya wana yê wan herdu şexsana nezîkê temaşavanan dikê û qeyteneke hîsî dihûne. Kompozisyoneke geometrîk û rehat ê hakîme bedenên wana ye.

Zimanî bedenên wanan, bawerîyeke ku di navbarê wanan heye nişan didê. Şexsê li ser pî raste ji bo ku dostanî yê xwe dîyar bike destê xwe yî capê yî bi aramî dirêje pîstî şexsê din kirîyê. Şexsî din jî, ew jêste yê qabul kirîyê û î ji rewzê kêfxweş, dengkirinê xwe, bi hereketên bedenê xwe bihêz dikê.

Lê, min ciqas li jor, ji harmonî û bêkalîn da behskiriba jî, mela min, şexsê li ser pî capê kişand. Tê bê kî ew şexse î di bin pîrs an jî pîrsên giran da

ye û dixwazê xwe ji wê azebê pîrs an jî pîrsan bi lez xelas bike.

Ezî nîzanime lê tehmîn dikime! Herkî însan bi nav salan da tere, pîrsên habûnê û mana jîyanê aktuel dibin. Ew pîrsanan, di dîroke beşerîyê da cîhê kî mazin girtine û digrin.

Ew herdû însanên ê kalî. Li ser milên wanan barê giran, barê kal bûnî yê yî heyê. Tiştêkî ecêb nîne. Ji alîyêkî da jîyan û însîyaqîya xweparastin û ji alîyê din da mirnî. Pîrsa beerîyeteyî mezin, bersive xwe yê bi zehmete. Gercî însanan xwastîyê ku bersivên wan pîrsanan bi bawerî ya dînan bibînin. Lê rasyonel însan nehatîyê îkna kirin. Însan çiqas bi dînan xwe îkna bikin jî, lê disa jî lêgerine wanan ji bo bersivên pîrsên giran berdewam dike.

Ez bawer dikim ku ew herdû însanên ê li ser pîrsên giran sohbet dikine.

Di tarîxe beşerîyê da ,însan li bersivên pîrsên habûnê û mana jîyanê gerîyane û li gor rewzê aborî ya cîvatê bersivên wan pîrsanan dane û didine.

Li her civate kê bûyê û dibe. Kîjan pîrs dibe ma bibe; Insanan bersivên pîrsan ji hacî û xoca, papaz û hahaman û dîndaran pîrsdikirin û hîng jî pîrs-dikin.

Tê bîra min. 1969 wexta ku Apollo frandin hîve, ji Xocî gundî me însanan pîrsdikir; Însan dikane ku bifire hîvê?.

Şexsê li ser pî capê yî rî yê xwe yê

Li ser pî çepê Haskê Ehmed û li ser pî rastê Cîno (Şevket Akyüz) ji arşiva Îsmet Kiliñçalp

berdanê. Ew tê wê manê kî; ew însana yî an dîndare an jî hacî û xocayê. Cimkî; di gunê ku ew wêne hatîyê kişandin , serabera însanan rî bernedidan. Xocan, kalên dîndar û kesên ku cibûn hac rî yên xwe direj dikirin.

Ez wang tehmîn dikime ku ew şexsê ku li ser pî rastê yê pirsên dînî dikê. Mimkûne ku sohbêtê wanan li ser tişteki ku qet ne yê bîra min be jî.

Ew însanê ku li ser pî rastê yê, bersivê pirs anjî pirsên xwe, bi meraq guhdidê ser. Bersivên, li gor dilê wî ne? ezî wê nizanime! Lê dixwazim ku ma bersivên li gor dilê wî bin.

Ew wêne li gundî Xelika/joran-Karacadag ê hatîyê kişandin. Mîrovê li ser pî çepê Haskê Ehmeda û ê li ser pî rastê Cîno yê (Şevket Akyüz).

Wênekêş Îsmet Kiliñçalp.

Cîh; ber mala Mexmkî Malê Hecêyê (Mehmet Devci), kevîyê rîyê girî kocê yê. Li ser pî çepê mala Salî Malê Harşîd û li ser pî rastê Mala Haci Musê (Haci Secici) xuya dikine. Wexte ku meri li wêne temaşa dike, ne keskiyêk ne jî heşiniyek heyê. Colekê repa û rute. Axa ke zîva. Axeke tazî. Axeke ku bextreş. Axeke bedbext.

em li tolikê sîdurî yê hevdu bibînin
em dê ji ficiyên ji zêr
meşrefên xwe yê zîvînî tijîkin
ez dê porî te yî reşî wekî muj î ku
di newalê piştê te da wek cemekî diherikê
bi tilîyên xwe yê ku tişewitin
şê kim
ez ê ji te re
qatan qatkim
te ji min re
kilameke teze
bi lêvên ku
ez jê hezdikim bibêjî
em dê dema kê
guh biser sîdurî yê din
jina ke xweşike
jina ke kamîle
ji her zimanî fehm dike
bi serî û binî dunê dizanê
û taman nasdike
dev devê roj li berava
berî ku em destî xwe di destî hevdu da
li kevîya firatê bigerin
em dê
gilgamişê kal
rêvîyê odîseûsê wî bikinî.

Seyfi Doğan

OY BILBILÊ

Oy bilbilê, dengê te xweş û delal e
Çima ser banê me, tu dinale
Vexwe ava çemê Firatê sar e
Ew ji ruh û canê te re helal e

Oy bilbilê, way bilbilê
Tu jî tijî derd û kulê
Azad nebû li vê dunê

Oy bilbilê, dengê te bi sewt e
Pêş çavê me nare, axa welat e
Welat ji me re kirine hesret e
Li me nare, ne roj e, ne jî saet e

Oy bilbilê, way bilbilê
Tu jî tijî derd û kulê
Azad nebû li vê dunê

Buhar li me kirine zivistane
Navê me bûye mecbûr û îskan e
Dengê xwe rakin li behr û deştan e
Bêjin kurd mane bê zar û ziman e

Oy bilbilê, way bilbilê
Tu jî tijî derd û kulê
Azad nebû li vê dunê

Îbo dibê malê dinê ne milk e
Were welatê xwe rizgar bike
Tu car sonda Seyîd Riza bîr meke
Qijik û bilbilê êdî ji hev derke

Oy bilbilê, way bilbilê
Tu jî tijî derd û kulê
Azad nebû li vê dunê

*Îbrahîm Korkmaz
1992, Danmark*

Fata Osman Efe

Altun Başaran

Bi min ra diwên Fata Xelê. Bavê min ji Omara, diya min ji gundê Încovê, ji mala Karta wû. Ez biçûk bûm, heşt sala bûm. Nêzî mala me li wê waxtê axê gundî me, mala Alîbegê hebû.

Rojekê dengbêjekî bi navê Memê Alan wanîn gundê Omara. Bi panzdeh biroşên mezin xwarin çêkirin. Însanî bîst gunda lê civîyan, bi coşaka mezin bi hezaran kes hatin gohdarî lê bikin, ji we ra çî bêm: bejna Memê tenika dirêj, du mîtro, çavreşî bi perçem bû, gustirkê ji jorda berde yê li dawiyê keve, qemişê nawî li mezkî, bi dengê xwe î xweş weng dest pê kir:

*Deellllaaaaaal delaaaaal tu delal î
were min peva bi xwe ra loooooo
ez a wî koçerê rakim ji te ra loooooo
can di canî min da maaaaa
ez a te ji xwe ra bi eş kim loooo
bi xwe ra pevîm loooo,*

*Delal tu bihatayî bi mêvanî min ê ji te ra
dîna cotek xali Xoresanî
delalal min e ji te ra serjêkîra berxa serkozê
Dulê wî kelberanî
wextêk bavî te yî teres hat*

*ji min pîrs kir min ê bigota
nizam ku şivanê te yî erab bû
nizam ku tat bû
min bi zimanê wi nizanî
erê bavo min bi zaravê wî nizanî.*

Hîn jî pir bû, nên bîra min. Mîna xwalî digot, yek jî bi tirkî, weng digot:

*Altunu bozdıralım,
gerdana duzdurelim,
o gelin ayna değıl
cebimde gezdireyim,
giderim doğru yolda giderim,
yolda bayram ederim.*

Li Anatola Navîn, dengê xwe wengi xweş bû, tesîra xwe li min kir, ku bavê min çû rahmatê, min li ser bavê xwe weng got:

*Vê çûçikê hewe hewe
Ê daniştîye li telakî qewe,
Alaman bişewite yî bi dar e
Bi rojê tarî ye bi şevê sar e,
ku di ber çawê xwang û dayika da were
turistî pêrişan e li ber qesthovuza û*

*li ber banofa ciger lê hatin xarê
Min ê bigota çiya ye, keko, çiya ye
kekî min nazirê mîya ye
bavî min him î şivan e him î nazirê mîya ye
ê danî sibê rûne li ber pêncsed pezî
bidoşe û dor ra çexbe li nevana,
lolo keko te negot Fata min e bêkes e
him bê xwang e himê bê bira ye*

*sibê da ro li min hilat germek ji germê genima,
ez bi qurbana kekî xwe kim
ku dawestîn li ser terla li ser genima
bir kirin bi santîma.*

Ez teleka bi tenê bûm, bi delalî hatibûm mezinkirin. Bavê min ji min pir hez dikir. Didame pêşîya her tiştekî.

Min pir hez dikir kare mêra bikim ne yê jinan, min xwe weng jî didît.

Li wê wextê pismama xwe davête pêşîyê dotmama. Ji bo ku ez jî telaka bi tenê bûm, apê min î Xel xwe di ser mi ra girt, got ev para Osî min e! Os ji min bi deh salan meztir bû. Ez ê kin bûm, lê ez a li ser xwe bûm.

Rojekê ez di ber dukanê re derbas bûm. Os bi xwadiyê dukanê ve li ber dukanê rûniştibûn. Wî bi Osê re got, lo wa dotmama te ye wê ji dest xwe bermede! Osê jî got: weq ez rê jê ji wê ra mame! Ev li min pir kar hat. Ez çûm ba apê xwe yî Xel, min got: lawkî te, Os, weng divê.

Ma wî ez xwestime, min jî ew kirîye! Bi hêrsekî hatim mal. Dûra apê min bang Osê dike û Osê tîne rê û tatliyê me vedixwin û haziriya dawetê dikin.

Cîzê min ortîyeka zîlanî bi sê gola, xelesa delika bi heft renga, deh balifên yaninî, cotek xaliyê Silê, teşt, biroş, lokiz, zêr û zivê min, kêmayiyên min çî bûn, gî kirin. Ez li eraba hespa siwar kirim, xeftanekî mantelî li min kirin, coxî Sambolê bi ser da kirin, pişta terebusê bi rengê kesk, sor, zer û sipî avêtin ser min, birim mala apê Xel.

Bûm bermaliya herdu malan. Eza geh li ber bêrîyê me, geh li cut im, geh li ber cêvî gênim im. Me debara xwe wê wextê bi cotkarî û recberîyê dikir. Em zewicandî bûn, lê ew î hertim çav li der bû. Wextak Os çû Alman, min got, Osê tu yî serbest î, jineka xwe biwîne, ez a li vir saxlem im.

Wexta Os li Alman bû min li ser weng digot;

*Cirê vêdikeve îşiq tune
Arî vêdikeve tîn tune
Nên dixwume tam tune
Ciya vedikime xew tune*

*Hem pismamê min e
Hem malxê malê min e
Hem jî bavkê kurikê min e*

Kewa Hesê

Nesrin Bayram

Kewê hanım, torunlarının sünnet düğünü için, vize başvurusu yapmalı, yine beni beklemiş, her zaman ki gibi Ankara`ya gelişimi. Alman Konsolosluğuna gidip vize başvurusu yapacağız, bir gün öncesinden, doktor raporlarını, diğer gerekli evrakları hazırladık. Şimdi durum nasıl bilmiyorum, fakat o zamanlar, uzun uzun kuyruklar olurdu, günler öncesinden sıraya girilirdi, Türkiye`nin her yerinden insanlar, piknik sepetleri, battaniyeleriyle konsolosluğun önünde günlerce sıra beklerdi.

Biz saat, sabah dörtte gittik, okadar erken gitmemize rağmen, otuzuncu sıradaydık, tahminen.

Türkiye`nin her yerinden insanlar, kimi kızını, kimi nişanlısını, kimi babasını, kimi annesini, kimi ise arkadaşını ziyaret, yada yanına yerleşmek için, vize başvurusunda bulunuyor.

Bizde geldik, ucu gözükmeyen kuyruğun arkasında yer aldık, anneanne mi, yani Kewê hanımı, duvarın dibinde, sıra sıra dizili duran, banklardan bi-

rine oturtup dizlerine örtüsünü sarıp, tekrar sıraya durdum.

Durduğum yerden baktım Kewê hanıma.

Öyle bir havali duruşu varki, sanki biz oraya, vize almaya değilde, konsolosluğun yüzde ellisini, almaya gelmişiz gibi, bir hava sarmış hanım efendiyi.

Sağa sola bakınıp, bizde buradayız dercesine, imalı mimikler saçıyor Kewê.

Saatler ilerliyor, gün yavaş yavaş duyuyordu, Kewê hanım bütün asaletiyile seslendi "*Nesrin yowrim gel, ban samsım*". Döndüm sağ tarafıma baktım, o ne asalet? Bankın üzerinde bağdaş kurarak oturmuş, omuzuna atmış, dizlerindeki örtüyü, tülbendi tek milim bozulmamış, cin gibi bakışlarıyla bana bakıyor Kewê.

Gülümsedim "tamam aye getiriyorum" dedim.

Ben küçükken, çok kaldığım için dedemlerde, annaaneme AYE derim, dayım teyzemlerin, dediği gibi.

Kuyruğun arkasında, küçük bir bü-

fe var, çay, kahve, tost, bisküvi vs gibi şeyler satan.

Bir çay ve bir tost alıp getirdim Kewê hanıma.

Yanında oturanlarla, hemen akraba oluvermiş, "*bakın bakın, bu benim torunımdır, adısı Nesrin`dir, bunu ben büyütmişüm*" diye anlatmaya başladı dedim, "bu hikaye bitmez, iyisimi yerime döneyim".

Saatler epey ilerledi, sıra bize geldi, girdik sıra sıra kontrolden geçip, konsolosluk binasından içeri.

Evraklarımız incelendi, doktor raporumuz, konsolosluğun anlaşma yaptığı, hastaneden olmadığı için, kabul edilmedi, tekrardan anlaşmalı hastaneye gidip, yeni rapor almamız istendi. "Aha" dedim "Kewê şimdi hapı yuttuk, bu hastane sana, çürük raporu verirse, sen Almanyayı da, sünnet düğününü de unut".

O kendinden emin bir şekilde, gülümseyerek baktı yüzüme, "*were were, meraq meke, ez Kewa Hesê me*" dedi.

Çıktık, hastaneye doğru yürümeye başladık, elimde anneannemin çantası, binanın ana kapısından girdik içeri, kaydımızı yaptırдық, muayene yapacak doktorun kapısında, beklemeye başladık.

Yarım saatlik, bir bekleyişin ardından, sıra bize geldi. Doktor kapıyı a-

ralayıp, bizi içeri çağırdı. Ben çalışma masasının, önündeki sandalyeye oturdum, doktorla tokalaştıktan sonra, anneannemse doktorun tarifıyla, muayene sedyesine oturdu.

"Hoşgeldin teyze, nasılsın" diye sordu doktor. Anneannem, "*iyiyim ez qurban, sen nasılsın, senin adısı nedir?*" diye, sorulu bir cevap verdi, cin gibi bakan gözleriyle, doktorun yüzüne, bakıp gülümseyerek, bu tatlı ve yaşlı, cin gibi teyzenin bu tatlı mimikleri, karşısında doktorda gülümsedi, ismini söyleyerek.

Elinde muayene cihazı, yaklaştı anneanneme, "teyze ciğerlerini dinleyeceğim" dedi, teyze "*He ez qurban, dinlemişke, dinlemişke, yalnız ben senden bir şey soracam, sen nerelisin ez qurban?*" demesiyle, doktor gülmeye başladı, Bursalı'yım diyerek, tamam artık kim tutar Kewê'yi, doktorda bizimdir artık. "*Weee ez qurban biz Bursa`ları çok seviyorum, bizim bir kumşimiz vardı, Almanya`da, Bursa`lidi, senden iyi olmasın, oda çok iyidi, sen evlisin, çocuğun var inşaala?*" doktor artık gülüyor kahkalarla, "evet teyze evliyim bir çocuğum var ellerinden öper"

"*Wee allah senden bağışlasın onu, benimdeji 14 tane vardı, 8 tane öldü, 6 tane yaşıyor, bir tane bunun anesidir*" dedi beni göstererek,

Doktor artık, ağlamak ve gülmek arasında, bir yerlerde, anneannemse tam yol ileri. . .

"Ez qurban, allah senden inandır-sın, rahmetli benden çok iyi baktı, heç benden, tıştı xweş kem yapmadı, her şev balifımın altında, tıştı xweş koyar-dı, beni çok hez dıkr allah sende inan-dırsın" Doktoru, gözlerinden, yaşlar süzülüyor aşırı gülmekten, "of teyze ta-mam" diyor, teyze dururmu artık, doğ-ru yolda olduğununda farkında, hiç bozmadan devam ediyor. "Yorim allah sende inandirsın, ben daha bir gün ol-sın, bir panodil bile içmemişim" düşün-e biliyormusun, kadın ağrı kesici markası söylüyor, hemde Türkiye`de olmayan bir marka ve hiç içmedim diyor,

Doktor çöktü yere, vazgeçti muay-neden sanırım, sadece bakıp gülüyor, arada bir"ya bu bir şakamı"diyerek.

Kewê "yorim bende tosun, konso-los, yüksel, şeker yox allah sende inan-

dırsın, bir gün bir hap içmemişim, kim görmüş, gelsin söylesin, Doktor "tey-ze ne diyor" diye sordu bana, artık ben-de gülüyorum dayanamadım, "diyorki bende tansiyon, kolesterol, ülser ve se-ker yok".

"Hangi dilde söyledi bunu?" di-ye sorunca doktor, ben dizlerimin u-zerine çöktüm kahkahayı basarak cevapladım "KEWÊ`CE".

Doktor "ya tezzeciğim, görüyorum-ki, sen benden daha sağlamsın, sen de-ğil uçağa, uzay mekiğinede binersin" diyerek sağlam raporunu, yazıp verdi annannemin eline, hayırlı yolculuklar diledi ve biz çıktık oradan.

Anneannem çıkış kapısına varınca, gözlerime baktı ve dediki "keçê çi rind mêtik çantê me mez nekir" ben oraya yığıldım gülmekten çünkü, çantasında tansiyon, kolesterol, ülser ve şeker ilac-ları vardı.

Kırıkkale'nin Kürt Köyleri

Dr. Mikaili

Siz okuyucularımızın bilgisine sunduğumuz bu bilgiler Wikipedia ve Facebook'tan derlenmiştir. Bilgilerin doğruluğu da, aşağıda size sunduğumuz Facebook diyalogunda görmek mümkün. Böylece bir yörenin daha kürt köyleri unutulmaktan kurtulmuş oluyor.

Fikret Yıldız 14 Şubat 12:12

Merhaba ...

Ben Polatliliyim. Biz, bir gurup arkadaş İç Anadolu Kürtleri kültür ve araştırma dergisini çıkarıyoruz (www.birnebun.com). Sizin köyünde Kürt köyü olduğunu bildirdiler. Bu bilgiyi onaylatmak ve daha fazla bilgi için mesaj atıyorum. Eğer bize köyleriniz hakkında daha fazla bilgi vererseniz, bunları yayınlamak isteriz.

Benim E-mail im; drfyildiz@hotmail.de

İçten selamlarımla!

Ambardere Köyü, Kırıkkale-Sulakyurt (Seyit Günel) 14 Şubat 20:49

Doğrudur köyümüz kürt kökenli bir köydür ayrıca İmamoğlu Çeşmesi (kösenli) köyüde, Ortaköy'de Kürt köyüdür ve bu köyler sünni mezhebindedirler.

Fikret Yıldız 15 Şubat 08:51

Cevap için teşekkürler. Oraya kaç dede evvel geldiğiniz belli mi?

Nerden gelmişsiniz? Köyde Kürtçe hala konuşuluyor mu?

Köyün ayrıca Kürtçe adı var mı?

Diğer köyler içinde bu sorularım geçerli.

Şimdiden teşekkürler.

Dr. Fikret Yıldız

Ambardere Köyü, Kırıkkale Sulakyurt (Seyit Günal) 15 Şubat 21:02

Kesin olarak bilinmiyor, tahmini olarak 100-150 yıl olmuş. Erzurum Horasan'dan geldiği biliniyor. Köyün geçerli dili kürtçe, şehirlere yerleşenler bile hala biliyor. Kürtçe ve Türkçe kardeşçe kullanılıyor. Tek adı Ambardere.

Ben teşekkür ederim.

Wikipedia'dan alınan bilgiler; Bunların içeriğine dokunulmadan sadece bazı yazım hataları düzeltilmiştir.

Amberdere, Sulakyurt Kırıkkale:

Köyün adının nereden geldiği ve geçmişi hakkında bilgi yoktur. Horasan'dan iki, üç ailenin gelmesiyle buraya yerleşmişler, ailelerin genişlemesiyle köy bu hale gelmiş köyün isminin nerden geldiği kesin bilinmemektedir. Söylenkilere göre köy, derenin içinde yerleşikmiş ve eskiden bu dereyi ambar olarak kullanmışlar. Köyün ismide bu nedenle Ambardere olmuş.

Kırıkkale'nin Sulakyurt ilçesine bağlı Kürt köylerinden biridir. **Şarklı Aşiretine bağlıdır. İç Anadoluya has Kurmanci lehçesini konuşuyorlar ve sünni inancına sahipler.

Amberdere, Sulakyurt-Kırıkkale.

Yıllara göre köy nüfus verileri:

2007- 671

2000- 406

1997- 458

Ortaköy, Sulakyurt-Kırıkkale:

Köyün halkı Doğu Anadolu kökenli olup farklı dilde konuşur. Kırıkkale iline 69, Sulakyurt ilçesine 17 km. uzaktadır. Köyün iklimi, karasal iklimi etki alanı içerisinde.

Yıllara göre köy nüfus verileri:

2007

2000 - 127

1997 - 83

Köyün gelenek, görenek ve yemekleri hakkında bilgi yoktur. Köyün eko-

nomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Köyde, ilköğretim okulu yoktur fakat taşımali eğitimden yararlanılmaktadır. Köyün içme suyu şebekesi vardır ancak kanalizasyon şebekesi yoktur. PTT şubesi ve PTT acentesi yoktur. Sağlık ocağı ve sağlık evi yoktur. Köye ulaşımı sağlayan yol asfalt olup köyde elektrik ve sabit telefon vardır.

İmamoğlu Çeşmesi, Sulakyurt-Kırıkkale:

Köyün adının nereden geldiği ve geçmişi hakkında bilgi yoktur. Köyün gelenek, görenek ve yemekleri hakkında bilgi yoktur. Kırıkkale iline 62 km, Sulakyurt ilçesine 10 km uzaklıktadır. Köyün iklimi, karasal iklimi etki alanı içerisinde.

Yıllara göre köy nüfus verileri:

2007

2000- 900

1997- 640

Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Köyde ilköğretim okulu vardır. Köyün içme suyu şebekesi vardır ancak kanalizasyon şebekesi yoktur. PTT şubesi ve PTT acentesi yoktur. Sağlık ocağı ve sağlık evi yoktur. Köye ayrıca ulaşımı sağlayan yol asfalt olup köyde elektrik ve sabit telefon vardır.

Sofularçiftliği Köyü, Sulakyurt-Kırıkkale:

Sofularçiftliği, Kırıkkale ilinin Sulakyurt ilçesine bağlı bir köydür. Köyümüz; 1700 yıllarında tarihi bilinmeyen zamanlarda Türk ve Kürt aileleri bu köye yerleşmişler. Fakat Körkuyu diye bir mezra var. Onların 1750' lerde geldikleri hesaplanır. DELİ OMAR OĞULLARI, İSMAİL VE HÜSEYİN'DEN DOĞMA. KELO, MAMO, KOLLO, VAKAZINOĞLU, ÖMERAĞA HASIK, GIDIRIK. KÖRKUYUYA YERLEŞMİŞLER. Böylece iki köyün halkı tarihler boyunca kardeş, kardeşe geçinip gidiyorlar. Köy halkı verimli topraklara yerleşmişler.

Kültür:

Köyün yoğurdu meşhurdur. Yemeklerinden, yöreye özgü tava çöreği, tarhana çorbası, omac toyka aşısı, (yarma ve süzme yoğurtla yapılır), bulamaç aşısı vb. Yöre kadınları yün eğirir, çorap ve süveter örürler. Şimdi kalmamakla beraber kilim de bu elişleri arasında yer alırdı.

Coğrafya:

Kırıkkale iline 69 km., Sulakyurt ilçesine 17 km. uzaklıktadır. Bozkır bir yapıya sahiptir. Köyde bazı mevkiler yaşanan bazı hikâyelerle adlandırılmıştır (Hapisin dere, Şarlak'ın dere, Tentenin bel, Kirligin dere, Bağın kuzey mevki,

Çamıcalı mevki, Erikli mevki, Karadere, Gelin kayası, Sıtma deresi, Paşa gediği mevki, Kızıltepe ve Kabaktepe, Kornun bel, Hamo'nun, Dursun'un çayır. Kör-gucunun dere, Büyük İğdeli, Küçük İğdeli, Sarıyaprak, Hutbasan, Kel Omar, Odunluk, Bozkır, Hasanka, küçükbölük, Güvercinlik, Ağtepe gibi).

İklim:

Köyün iklimi, karasal iklimi etki alanı içerisindedir.

Yıllara göre köy nüfus verileri:

2007- 25, 2000- 16, 1997- 140

Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılıktır.

Seçildikleri yıllara göre köy muhtarları:

2010 - Aydın YILMAZ

2009 - Mehmet KOCAMAN

2000 - Hacı YILDIRIM

1991 - Hikmet ERDOĞAN

1988 - HÜSEYİN AKDOĞAN

1983 - Hüseyin TEKBALKAN

1938 - Hüseyin TEKBALKAN

45 yıl görev yapmıştır.

Köyde; ilköğretim okulu vardır fakat yeterli sayıda öğrenci olmadığı için taşımali eğitimden yararlanılmaktadır. Köyün içme suyu şebekesi vardır ancak kanalizasyon şebekesi yoktur. PTT şubesi ve PTT acentesi yoktur. Sağlık ocağı ve sağlık evi yoktur. Köye ayrıca ulaşımı sağlayan yol asfalt olup köyde elektrik ve sabit telefon vardır.

Kızıldere Köyü-Kırıkkale:

Köyün tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte köyün yaşlılarının anlattığına göre 1800 ile 1820 yılları arasında Erzurum Horasandan Laçan* aşiretinin bir kolundan ayrılıp geldikleri söylenmektedir. Amaçları Ankara'nın Haymana ilçesine gitmekmiş ama uzun yola dayanamayan atlar ve öküzleri daha fazla gidemeyince burda kalmaya karar vermişler. Konuştukları Kürtçe Adıyaman ve Gaziantep kürt lehçesine benzemesi nedeni ile oralardan geldikleri daha kuvvetli bir ihtimal gibidir. **Alevi mezhebine** sahiptirler. Köyün toprağının kıvıll olması vede derede olması sebebi ile köyün adı kızıldere olmuştur.

Düğünleri tipik İç Anadolu düğünleri gibidir. Cuma namazından sonra bayrak yemeği verilir ve bayrak kalkar, düğün başlar, pazar günü sona erer. Yalnız sadece Kızıldere köyüne mahsus kendi aralarında şerbet dedikleri düğüne, bir veya iki hafta kala kız evinde

pazar günü düğünün son ayrıntılarını konuştukları bir toplantı düzenlerler. Eskiden bu toplantıda şerbet kaynatırlarmış o yüzden adı şerbet olarak günümüze kadar gelmiş. Şimdi şerbet yerine topluluğa lokum ikram edilmektedir. Yemekleri hamurdan, tereyağdan ve de pekmezden yapılan kedi batmazı ve aynı zamanda bulgur pilavı çok meşhurdur. Çevre köyler tarafından nan olarak bilinen lavaş benzeri mayalı ekmeği bu köye mahsus bir ekmek türüdür. 150 yılı aşkın bir süredir İç Anadolu'da olmalarına rağmen hala anadilleri olan Kürtçeyi muhafaza etmişlerdir. Ayrıca misafirperver bir köy olarakta bilinirler. Kırıkkale merkeze bağlı tek Kürt köyüdür.

Yıllara göre köy nüfus verileri:

2000- 482

1997- 460

Köyün ekonomisi hayvancılığa dayalıdır. Ancak son yıllarda köy nüfusunun artması ve buna bağlı olarak barınma sorununun ortaya çıkması vede köyün heyelan bölgesi olması nedeni ile köyde yeni evlerin yapılamaması yüzünden Kırıkkale şehir merkezine 1994 yılından sonra yüzde 60'lara varan göç olayları olmuştur. Köyde hububat, fiğ, fasulye, ayçiçeği yetiştirilmektedir. Çalışkan bir köy olarakta

Amberdere, Sulakyurt-Kırıkkale

bilinir. Şehir merkezine yakın olması nedeni ile hasat zamanı Kırıkkale'den de köylüler gelmekte ve köyle alakalarını kesmemektedirler. Ancak köyün ikamet sorunu çözülmezse 5-10 yıl sonra tamamen boşalabilir.

Yukarıkarakısık, Balışeyh-Kırıkkale:

Köy aslen Erzurum-Horasan yörelerinden göç eden iki kardeşin nesli ve kökeninden gelmektedir. Köyde herkes alevidir. Köyün Karadeniz ile hiç bir alakası yoktur, bilmeyenlerin uydurmasıdır. Köye gelen ilk zat Kalaycı Mustafa'dır ve aslen **Kürt alevisi, Horasan alevisidir.**

Köyün geneli öz akrabadır, tek so-

yadı mevcuttur dışardan gelenler hariç, soyadları Öcaldır. Oymak ise aşiret anlamına gelir. Çavuş oymağı köyün kurucularının oymağıdır.

Köyün yoğurdu meşhurdur. Yemeklerinden tava çöreği, omaç, toyka aşısı, bulamaç aşısı vb. Yöre kadınları yün eğirir.

Aşağıkarakısık, Balışeyh - Kırıkkale:

Bu köyünde Yukarı Karakısık'ı kuran kardeşlerden biri tarafından kurulduğu ama sonradan sünni oldukları varsayılır. Wikipedia'daki bazı bilgilerde Horasan'dan gelme Türkmen olduklarını iddia ediyorlarki, bu zorlama bir teze benziyor!

Kıleli, BalıŒeyh - Kırıkkale:

Bu köyünde AŒađı ve Yukarı Karakısık gibi Erzurum Horasan'dan geldiđi bilgileri mevcut. Gelenek, görenek ve adetlerinin birebir Kürt gelenekleriyle aynı olduđunu görüyoruz. Hatta daha ileri gidip eski kelimeler adı altında bir liste yayınlamıŒlar. Bu listeden de anlıyoruzki, burada da zorlama ile kendilerine bir Türkmen soyu arama söz-konusu. Bu köylerin Kürt ve Türkmen karıŒık olması ihtimali daha yüksek.

Bakın Wikipedia da kendilerini nasıl anlatıyorlar;

Yörükhan taifesinden geldikleri bilinmektedir. Bu köyde yaŒayan halkın kökeni Sivas iline bađlı "UZUNYAYLA"ya kadar gitmekte, halk yazın Uzunyayla'ya yani ilk köyüne 1-2 ayda hayvanlarını otlatarak gitmekte, kışın Œimdiki köye geri dönerlermiŒ. Sivas/Uzunyayla civarına 1600 veya 1700'lü yıllarda "ERZURUM-Horasan dolaylarından gelerek yerleŒmiŒlerdir. Gezginci bir halk olduđundan sürekli yer deđiŒtirip hayvancılık yapmıŒlardır. Tabi bu gidiŒ ve geliŒler böyle yazının satırlara düŒtüđü gibi kolay olmamıŒ, hastalık, yorgunluk, fakirlik, cahillik ve sayir sebepten dolayı ölümler olmuŒtur. Pekte kolay olmayan bu hayat 1800 veya 1850 yıllarına kadar sürmüŒ. Daha sonra bir kısmı orada kalmıŒ bir kısmı yeniden yeni yeni yurt-

lara yelken açmıŒ. TOKAT ve AMASYA civarlarında bir kısım köylülerimiz ve akrabalarımız yerleŒmiŒlerdir.

Köyün gelenek, göreneđi tüm yöre köylerinde olduđu gibi köyümüzde de düđünler cuma namazından sonra bayrak dualar ile kaldırılır ve dama bađlanır düđün baŒlar. Düđünlerde erkek evine asılan bayrak güzelce süslendikten sonra asılır ođlanevi olduđu belli olsun diye. Ertesi gün ođlan evi ve kız evi birbirlerine davul zurna eŒliđinde hayırlı olsun ziyareti yaparlar. Erkekler halay çeker kadınlar zılgıt çalarlar. Eđer Nisan töreni ayrı bir günde yapılmamıŒ ise Cumartesi günü öđle vakti takı merasimiyle birlikte niŒan yapılır. Pazar sabahı kız evi hüznlenir ođlan evinide tatlı bir telaŒ alır. Daha sonra gelin almaya gelinir, gelin almadan sonra düđün biter. Asker uđurlamaları ayrıbir güzellik. Askere gidenlere dualar eŒliđinde kına yakılır daha sonrada eđlenirler. Askere gidenler evlere topluca yemeđe çağırılır daha sonra büyükler askerlikten anlatır. Bilindiđi gibi o askerlik anıları hiç bitmez. Köylerimizde eskiden say gezilirdi. En son bizler KÖYDERNEĐİ olarak 2000 yılının kışında yaptığımız gece SAY GEZME yi gerçekteŒtirdik. Köylüyü gece gezdik o insanların sevinci mutluluđu inanılmazdı. İŒte bizler küçük Œeylerden mutluluk duyan insanlar böyle Œeylere duyarsız kalıyoruz. İnŒallah yine böyle köyümüzü bir

araya getirecek şölenler yaparız. Geleneklerimizimizin devam ettirilemeyeşinin sebebi ekonomik galiba.

Yemeklerimiz hakkında ise; benimde herkes gibi sevdiğim tereyağlı yumurtalı veya kıymalı OMAÇ hala çok severim ama kim yapacak. OMAÇ Pekmezlede yapılır. HASİDA yemeğı, Gölleme, Annem eskiden bize yufkayı doğrar içine yumurta ve yağ katarak ekmek aşu diye yemek yapardı. Çökelek, yoğurt, köpüklü ayran. O buram buram kokan saç arası çörekler, Saçarası KÖMBE, mayalı çörek pişince şişer işte tam o zaman sıcacık arasını açıp içine tereyağı üstüne çökelek koy sonra elinde sık ve dürüm gibi yapıp, yoğurt veya ayranla ye, içli çörekler, envayçeşit meyveden hoşafılar. İçi tavuk etli hafif sulu bulgur pilavı. Biber, patlıcan, hıyar, yeşil fasulye, kelek, domates, lahana turşuları. Kurutma fasulye, Madımalak.

ÖZELLİKLE BALIŞEYH KÖYLERİNDE KONUŞULAN ESKİ KELİMELER

İPTİLLİ	İlk önce
ZERDALİ	Kayı
ACER	Yeni
MEL	İshal
CILH	Bozuk-sulandırmak
KERME	Kuru hayvan pisliğı
KIPTI	Pinti
KIRI-KERİK	Eşek yavrusu
MIH	Çivi
PEŞGİR	El-yüz silme havlusu
SİTİL HELKE	Küçük kova
TELİS	Bir çeşit torba
TEREK	Raf
TEŞT	Leğen
TEVİR	Kazma

Notlar:

(*) İran Horasan'ında yaşayan iki milyona yakın Şii inancındaki Kürtten habersiz olan bu köylüler, burayı Erzurum'a bağılı Horasan'la çok sık karıştırıyorlar. Laçan aşiretin adıda Laçin olabilir.

(**) Şarklı Aşireti yöre Türklerinin ,doğulu', Kürt, anlamında bunlara verdiği isim olmalı. Yoksa bu isimde bir Kürt aşireti bilindiğı kadarı ile mevcut değıl.)

Konya'daki Alevi Kürt Köyleri

Gülay Mermer

Kürt sürgün merkezlerinin başında gelen Konya, daha çok Osmanlı'lar zamanında sürgün yada göç etmiş Orta Anadolu Kürtleriyle tanınsa da, şehrin az bilinen ve pek bahsedilmeyen bir başka Kürt geççeğide Cumhuriyet Sürgünleridir. 1920'lerde başlayan Cumhuriyet sürgünleri, 1925-30-38-40 yılları şeklinde devam etmiştir. 60'lardan sonra ise ekonomik ve savaş kökenli göçler başlamıştır. Her göç dalgasını ayrı ayrı incelemek gerekmektedir.

Cumhuriyet Sürgün ve Göçlerinden bağımsız yerleşmeler çok az olmuş, genelde bu insanlar daha önceki yerleşim bölgelerine yerleşmişleridir. Cumhuriyet Sürgünü Kürtler ve Orta Anadolu'daki yerleşik Kürtleri birbirleriyle pek fazla diyaloga girmemesi, yanı sıra Orta Anadolu Kürtlerin yerleşim alanlarına pek yerleşmemeleri dikkat çekicidir. O. A. Kürtleri tarafından Muhacir olarak adlandırılan bu Kürtlere çok sıcak davranmadıklarını da belirtelim. Konya'nın Kuzey bölgesine yerleşen Sürgün Kürtleri çok az olmakla beraber, köylerden ziyade ilçe

merkezlerine yerleşmişlerdir. Geldikleri bölgeler yoğunlukla Ağrı, Muş iken, son zamanlar tarım amaçlı Mardin, Urfa bölgelerinden gelip yerleşenlerde olmuştur.

Orta Anadolu Kürt yerleşkelerine gelen Kürtlerin arasında Alevi Kürtler pek bulunmamaktadır. Aleviler genellikle şehir merkezlerine göç etmeyi tercih etmişlerdir. Soykırım sonrası gelen Kürtler zaten Devlet politikasına bağlı olarak, Türk-Sunni Köylerine birer aile olarak yerleştirilmişlerdir. Bu sayede hem dini hem de etnik yapıda asimile olmaları amaçlanmıştır.

Konya'daki Alevi Kürtler hakkında, yapılmış bir araştırma olmadığı gibi, kişilerinde genellikle kimliklerini ve inançlarını sakladıklarını görüyoruz. Bu yüzden kendileri hakkında bilgi bulmak oldukça zor. Ama son zamanlar Konya'da kurulan Ereğli Alevi Derneği umut verici.

Konya'da şu ana kadar bilinen üç Kürt Alevi köyü vardır. Bunlar Konya'nın Güney bölgesinde Ereğli ilçesinde bulunmaktadır. Kürtçenin

Zazaki lehçesi ile konuşmaktadırlar. Birbirlerine pek te yakın olmayan bu köyler, Dersim Soykırımı sonrasında bölgeye Dersim ve Erzincan dolaylarından gelmişlerdir. Daha sonrasında bir kısmının Karaman dolaylarına yerleştiğini öğreniyoruz.

Bu köylerden biri **Zengen** Kasabasıdır. Kasaba Konya-Niğde sınırında olup Konya'ya 210 km. uzaklıktadır. Kasabada Kürt Alevilerinin yanısıra Sunni Türklerde yaşamaktadır. Kasabanın ortasından geçen bir yolla bu iki grup birbirlerinden ayrılmıştır. Kürt Alevilerinin yaşadığı mahalleye, kasabalılar Göçmen Köy olarak anlandırmaktadır. 2800 nüfuslu kasabada aşağı yukarı 700 Kürt Alevisinin yaşadığını belirtebiliriz.

İkinci köyümüz ise **Özgürler** Köyüdür. 1968'de kurulan Köyün ahalisi Erzincan Tercan kökenlidir. Kurulduktan sonra Zengen Kasabasından Özgürler köyüne göçte olmuştur. Köylüler bölgede kendilerini Özgür hissedikleri için köye Özgürler ismini vermişlerdir. Köyde 500-800 arası hane bulunmaktadır. Ereğli ilçesine 8 km, Konya iline 100 km uzaklıktadır.

Son köyümüz ise Orhaniye köyü. Eski adı Üsküseli (Üçkilise) olan kö-

yün isminden rahatsız olan köylü köyün adını Orhaniye olarak değiştirmiştir. Yaklaşık 500 haneli olan köy 4000 nüfusa sahiptir. Köy ahalisi ilk olarak Konya'da Çat köyünü kurmuşlardır. Köyün kuruluş tarihi ve köy hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca köyün kendisinde artık yoktur. Çat ismine gelince, büyük ihtimal Erzurum Çat'an gelmiştir ki; köyün ahalisinde Erzurum ve Muş kökenlidir. Bilindiği üzere Dersimliler, Erzuruma dağıtılmıştır. Burada aradıkları rahatı bulamayan bu insanların bir kısmı, sonrasında Batıya göçetmek zorunda kalmıştır.

Sunni ve Aşırı Milliyetçi Ereğlilerin arasına sıkışmış bu köylerin, Kürt mücadelesine soğuk olması daha çok Alevilklerini vurgulamaları bir özellikleri. Dersimli Kürtlerin soykırım sonrası, sürgünde gösterdiği genel karakteristik davranışlarıyla aynı olduğunu görmekteyiz. Köylerin kuruluş tarihleri Dersim soykırımının hemen sonrasında değildir. Devletin o zamanki politikası bu insanların bir arada yaşamalarına izin vermiyordu.

Konya'ya gelen Kürt Alevileri, Dersim çevresine dağıtılmış, fırsat bulunca batıya göç etmiş, çocuklarından tarihlerini saklayan Kürtlerdir.

İRAN DİYARINDA ALEVİ KATLIAMI

Mehmet Bayrak

Açıktır ki, Alevi katliamları sadece İslam Halifelikleri, Selçuklular, Osmanlılar veya Türkiye Cumhuriyeti yönetimlerine özgü değildir. Mazdekçiler'e ve Hurremiler'e karşı İslam Halifeliğince yürütülen katliamların dışında; yine Emevi hilafetinin Abbasiler'e karşı yürüttüğü iktidar mücadelesinde ya da doğrudan Abbasi halifeleri döneminde de, İslamdışı din ve inançlar birçok katliama maruz kalmışlardır.

Daha çok Mezopotamya, İran, Kürdistan, Azerbaycan, Ermenistan, Horasan ve Orta Asya bölgelerinde cereyan eden bu katliamlardan sonra; İran merkez olmak üzere bu bölgelerde önce Kızılbaş/Alevi eksenli, ancak daha sonra Şiiliğe/ Sünniliğe dönüşen bir „devlet dini“ sonucu olarak da birçok İslamdışı ya da heterodoks inançlara dönük katliamlar yaşanmıştır. Biz bunlardan yalnızca, 16. yüzyılda cereyan etmiş birkaç örneğe değinmek istiyoruz.

Şii- Safevi Yönetiminde Alevi (Kalenderî, Hurufî, Noktavî) Katliamı
I. Şah İsmail (Hatayi) den sonra yerine geçen oğlu **Şah Tahmasb**'ın (İsmail

Mirza olarak bilinen) oğlu **II. Şah İsmail**, Şiilik yerine Sünniliği seçmesinin gereklerini de yerine getirerek, heterodoks ya da İslamdışı inançlara savaş açar. En amansız hedefi, İran'da kökleşmiş bulunan **Kalenderî, Haydarî, Hurufî, Melametî, Cavlakî ve Noktavî** dervişleridir. Klasik tasavvuf anlayışına bir tepki olarak İran ve Mezopotamya'da ortaya çıkan ve „sufi çevrelerin marjinal kesimi“ olarak değerlendirilen bu öğretilerin; Budist, Zerdüşti ve Maniheist mistik kültürlerin egemen olduğu bir coğrafyada çıkmış olması kuşkusuz anlamlıdır.

Yukardaki öğretiler gibi Aleviliğin bir kolu olduğu ve günümüz Alevi- Bektaşî edebiyatında bile yansımaları bulunduğu halde yeterince bilinmeyen **Noktavilik**'e kısaca değinerek, 16. yüzyıl Safevi toplumundaki yansımalarına bir göz atalım.

Ansiklopedik sözlüklerde Noktavilik şöyle tanımlanıyor: „ **Hurufilik**'ten ayrılan **Mahmud**'un kurduğu tarikat... İlk **Hurufî** olan, sonra **Fazlullah Hurufî**'ye karşı çıktığından ötürü **Hurufilik**'ten kovulduğu söylenen ve **Mahmad-u Metrud** (Kovulan Mah-

mud) adıyla anılan biri tarafından kurulmuştur. Kimi incelemeciler, bu tarikati bir **din** olarak nitelerler ve Arap egemenliğine karşı İran egemenliğini gerçekleştirmek gibi siyasal bir amaç da güttüğünü ileri sürerler. **Noktavî** adı, tasavvuf disiplini içinde, **Hz. Ali'** nin sözlerini derleyen **Noktatü'l- Beyan** (Açıklamanın Özü) adlı yapıtı okuduklarından ötürü kimi **Melâmiyye-i Nûriyyeciler'** e de verilmiştir. (O. Hançerlioğlu: *İslâm İnançları Sözlüğü*).

Bilindiği gibi, „Biz evrenin tanrısı olarak insanı bulduk“ diyen ve düşüncelerini hayatıyla ödeyen İranlı **Fazlullah-ı Hurufî'** nin kuramcısı olduğu **Hurufîlik'** ten çıkan **Noktavîlik**, onun aşırı şekli olarak kabul edilir. Bir bütün olarak eski İran ve Mezopotamya'da ortaya çıkan bu akımların halifelerinin Rum diyarına yani Önyasya ve Anadolu'ya açılmalarıyla, **Şems-i Tebrizî** aracılığıyla **Mevlana'** yı; **Şeyh Ebu'l-Vefa-yı Kürdi** aracılığıyla da **Baba İlyas**, **Baba İshak** , **Hacı Bektaş-ı Veli'** yi ve **Barak Baba'** yı etkilediği biliniyor.

Fazlullah-ı Hurufî'nin yazdığı **Cavidannâme'** si üstüne bina edilmiş bir inanç sistemi olan **Noktavîlik**'in , Hurufîlik'le birlikte harflerden ve noktadan anlam çıkarmalarından ötürü *Pitagorasçılığa ve Musevi Kabalizm*ine dayandığı belirtilir. Nitekim, Fazlullah'ın yazdığı **Cavidannâme** adlı eserin,

Ferişteoğlu tarafından **Aşknâme** adıyla yapılan çevirisinde; sık sık **Yuhanna İncili'**nden alıntılar yer alır. Eserde, İsa ve Havariler'ine de bir bölüm ayrılmıştır.

İran'da „Aliyullahilik“ olarak da bilinen **Noktavîlik**, kimi yorumlarla Ali'yi ilahlaştıran bir akım olarak tanınmaktadır. Bu akımlar içinde, gerek İran'da gerekse Anadolu'da birçok önemli şairler yetiştiği bilinmektedir. Tam bu noktada, insan-tanrılar üstüne önemli çalışmalar yapan **Yaşar Atan'** dan bir alıntı yapmak istiyorum.

„Tanrılar, insanların isteyip de yakalayamadığı kendi gölgeleriydi aslında... Çünkü ta ilköğlemlerde insanoğlu, kendisine bir yol, bir kimlik bulabilmek için korkularını ve doğa güçlerini hep tanrılara dönüştürdü. Ne var ki tanrılar, insanların korkularından doğdukları için onlara hep köleliği bir yazgı olarak dayatıyordu. Ama bazı soylu ozanlar da, tanrılarını uysallaştırarak insanoğlunu özgürlüğe götürececek bir yol açmaya çalışıyordu...“ (Y. Atan: *Akdenizli Tanrılar*, Evrensel Kültür, Sayı: 184/2007,s. 58).

İsmi, Hz. Ali'nin „Noktatü'l- Beyan“ ından almakla birlikte, harflerin yanısıra „Nokta“ olgusuna da önemli bir anlam yükleyen bu akıma göre; *Nokta, hakiki birlik ve tüm çokluğun aslıdır. Basmelâ'nin (B)sinin altındaki nokta anlamında Hz. Ali'nin kendisidir.*

Gizli iken görünmek isteyip ana rahmine düşen insanın durumu da, noktanın kendisidir.

Ansiklopedik anlamda „Nokta“ şöyle tanımlanıyor: „Her şeyi harflerle açıklayan Hurufilik, Alevilik- Bektaşilik'i derinden etkilemiştir. Bu inanca göre, evrenin ve bütün insanlığın gizi harflerdedir. Otuziki harf (elif)ten çıkar; elif'in öncesi de Hz. Ali olarak algılanan (Besmele)nin (Ba) sınırındaki (nokta)dır. Yine insan ana rahminde iken bir (nokta)dır; doğar (elif) olur.“ (E. Korkmaz: *Ansiklopedik Alevilik- Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*).

Tüm bu akımlar içinde, başta **Seyyid Nesimi** olmak üzere önemli şairler yetiştiğini söylemiştik. Diğer akımlar gibi, **Noktavilik** akımı da Alevi- Bektaşî Edebiyatı'nı etkilemiş ve yansımasını bulmuştur. Bu konuda sadece birkaç örnek vermekle yetineceğiz.

*Ba-yı bismillaha noktadır kadim
Hasan, Errahman; Hüseyin, Errahim.*

Sefil Dede

XVII. yüzyıl Bektaşî şairi **Kasımî**, şöyle diyor:

*Noktadır levh-i cemâlin, noktadır
hatt u rakam.*

Yöremizde yetişmiş Hakikatçı- Alevi ozanlarından **İbretî**'nin şiirine şöyle yansır „nokta“ kavramı:

*Men-aref remzinden dersimiz aldık
Dört kitap ilmini bir nokta bildik
Câmi-i vücutta namazı kıldık
Beş değil dembedem ibadetimiz.*

Noktavilik'ten kaynaklı „nokta“ kavramı Kürtçe Alevi âyetlerinde de yerini bulur:

*Kî ku dixwaze boyê gerçek Elî
Ji ewladê wî ra dibeje belî*

Noqta-i taxt-i bismillah-i tecellî

Loma şûre wî ra „la seyfe Zulfiqar“ dibêjim.

„Noktavî“ Dervişlerinin Öldürülmesi ve Topuluğunun Dağıtılması

Şimdi de, Safevi Devletinde Kızılbaş/ Aleviliğinden Şiiliğe, Şiilikten Sünnilige geçiş sürecinde yaşanan dinsel dönüşümü çarpıcı biçimde yansıtan **Noktavî** katliamına yer vermek istiyoruz. Çünkü „*Gâhi Nebi, gâhi Veli göründüm/ Gâhi uslu, gâhi deli göründüm/ Gâhi Ahmed, gâhi Ali göründüm/ Kimse bilmez sırrım Hallac idim ben*“ diyerek, Aleviliğin özüne vurgu yapan **Şah İsmail Hatayî**'den sonra hangi noktaya geldiğini gösteren ilginç bir örnektir bu.

Adı geçen Tarih'te, „*Yüksek Şeriatın takviyesi için Melâhide-i Dalle Fırkası'nın ortadın kaldırılması*“ yani „Yüksek Şeriatın güçlendirilmesi için

sapkın **Noktavi** topluluğunun ortadan kaldırılması“ başlığıyla verilen bölümü birlikte izleyelim:

„*Bu senenin (I. Şah Abbas dönemi MB) hadiselerinden biri de, Mülhidlikle (sapkınlık) meşhur olan Kazvinli Derviş Husrev ve onun müridlerinden birkaç kişinin öldürülmesidir. Bu hadisenin umum olarak beyanı şu şekildedir.*

*Adı geçen Derviş Husrev, Kazvin'in Derb-i Köşk (Köşk Kapısı) mahallesinin üçüncü tabaka adamlarından idi. Onun babaları ve dedeleri kuyu temizlemekle ve su yollarını tamir etmekle vakit geçiriyorlardı. Adı geçen Derviş, babalarının sanatını bırakıp, **Dervişliğe ve Kalenderiliğe** yanaşıp, bir müddet seyahat etti. Bu seyahatlarında **Noktaviler'le düşüp kalkıp, bu yolla bir kısım malumat elde etmişti. Meşrebini genişletmeğe koyuldu. Kazvin'e geldi, bir mescidin köşesine yerleşti.***

*Bir kısım dervişler onun başına toplandılar. O da bilgi satma dükkanı açıp, onları kandırmağa başlayıp, pazarını hararetlendirdi. Alimler ve muhtesibler, onun bu hareketlerini beğenmeyip, mescidde oturmasına mani oldular. Gitgide o, işi büyüttü. **Onun hal vaziyeti Padişaha kadar arz oldu. Hazret-i Şah-ı Cennetmekân (I. Şah Abbas MB) onu çağırıp, ne yaptığını sordu. O da, İslam şeriatına mensup olup, Haq 12 İmamlı Şii mezhebine bağlı bulundu-***

*ğunu söyleyip ve bunlara ait de bir hayli izahat verdi. Şah-ı Cennetmân da Şeriatın zâhir hükümlerine riayet buyurup, ona dokunmadı. Mescidde oturmayıp, halkın kısa görüşlülerini başına toplamasını emir buyurdular. O, kendisine isnad edilen bütün **hilâf-ı Şeriat işleri inkâr etmiş ve Şeriatın yolunu tuttuğunu söylemişti.***

Bu hadiseden sonra, hakkındaki şüpheyi izale ettirmek için, cuma günleri ulemanın meclisine gidip, cuma namazında hazır bulunuyordu. Kimsenin onunla artık bir alıp vereceği yoktu.

Şah-ı Cennetmekânın (Şah Abbas) vefatından sonra, evinin yanibaşında bulunan mescidi yine kendisine ikamet mahalli olarak saçıp, eski dükkanını yeniden açtı. Bir kısım Türkler'in devlet sevmeyenleri ile Tacikler'in herzekârları onun nezdine gidip gelmeğe başladılar. Culus-u Humayuna kadar birkaç sene o mescidde işine devam etti.

*Kendisinin ve yanına gelip gidenlerin masrafları da müridler vasıtasıyla kendiliğinden tedarik ediliyordu. Gitgide bu mescid, onun cemaatını alamaz oldu. Mescidin yanibaşına bir de tekeye (tekke MB) yaptırdı. Bina çıkmağa başladı. Müridleri ve civarın halkı da, onun bu binalarına yardım ettiler. Gayet güzel bahçe ve evler bina etti. Oraya nakl-i mekân edip, bu yeni tekeyesine yerleşti. **Hergün çeşitli yemekler onun mutfa-***

ğında pişip, herkese dağıtıyordu.“
(Agç,s. 187)

Çevresinin giderek güçlendiğini gören ve durumdan işkillenen Şah ve gerici ulema, ona bir kumpas düzenlerler:

„Hazret-i Alâ da bu üç gün zarfında, bir iki hususi adamlarıyla birlikte gezintiyeye çıkıp, bazen de ona hizmet edenlerin zümresine giriyor ve padişahlık işleriyle katiiyen meşgul olmuyordu.

Durumu sezinleyen derviş, bir defasında Mevlana Münecim Yezdi'yi görüp, (Ey Molla ne diye bizim kanımızla oynuyorsun?) demişti. (...)

Hazret-i Alâ, Loristan'dan döndükten sonra **Derviş Husrev'** i çağırıp, âlimleri toplayıp, onun hal vaziyetini tahkik etmelerini emr etti. Onun tekyesi araştırıldı. Tekyede **şarap küpleri** bulundu. Onun fazla içki içerek, sarhoşluktan ileri gittiğinden Şeriatın gerektirdiğine amel etmediği anlaşıldı. Onun **N o k t a v î** olduğu da bu işlerinden meydana çıktı. Padişahın fikrinde, onun bu yollara sapsamış olduğu sabit aldı. **Yüksek Şeriatın korunması için onun öldürülmesine emir verdiler. Boğazından devenin sırtına asıp, bütün Kazvin şehrini dolaştırdılar.**“ (s. 190)

Ardından, Noktaviler'in en önde gelenlerinden **Mevlana Süleyman Tabib Saveci**, „Şeriatı muhafaza için“ önce hapsedilir, sonra katledilir.

„**Mir Seyyid Ahmed Kaşî ve diğer mülbidlerin öldürülmesi**“ başlığıyla verilen devamı bölümde de; çok sayıda **N o k t a v î** dervişinin, „*pak itikadlı Şeriatı seven Padişah*“ tarafından „*kendi mübarek elleriyle kılıçlanıp, iki parçaya ayrılarak*“ katlettiği anlatılıyor. Devamını birlikte izleyelim:

„Onun kitapları arasında **N o k t a ilmine ait risaleler** çıkmıştı. Bundan anlaşıldığına göre; o zümreye mensup olanlar eski hakimler (filozoflar MB) gibi dünyayı ezeli zannediyorlar ve katiyetle kıyamete ve ikinci dünyaya inanmıyorlardı. İşlerin iyi ve kötü cezasını da bu dünyada olup biten hâdiselere atfedip, cehenneme ve cennete ve bir hesap günü olacağına inanmıyorlardı.“

Bu zümrenin önde gelenlerinden **Derviş Kemal İklidî, Derviş Biryânî** ile İsfahan'da ve başka yerlerde oturan çok sayıda derviş de, Padişahın Horasan'a yaptığı sefer sırasında öldürülüyor. Tarihçi, „Son zamanlarda bu zümrenin Memalik-i Mahrusa'da (Safevi memleketlerinde MB) çoğalmış oldukları ve halkı dalalete (kötü yola MB) sevk ettikleri anlaşıldı“ dedikten sonra, **Noktaviler'** in Hindistan'a kadar yayıldıklarını şu sözlerle itiraf ediyor:

„Hindistan'dan gelenlerin verdikleri beyanattan da anlaşıldığına göre, Büyük padişah **Sultan Celaleddin Ekber Şah'**ın yakın adamlarından bulunan ve

oldukça âlim bir adam olan **Şeyh Mu-barekoğlu Şeyh Ebu'l- Fazl** da orada bu mezhebe mensup imiş. Padişaha çok yakın olduğundan, onu kandırıp, pak Şeriatın yolundan saptırmağa çalışıyormuş. Onun, (İran'da MB) öldürülen **Seyyid Ahmed Kaşi'** ye yazmış olduğu mektup, Seyyid'in kitaplarının içinden çıkıp, bu mezhebe mensup olduğu sabit oldu.

*Bu zümrenin mensuplarından olup, fâzıl ve âlim kişilerden, bu hususta kitaplar yazmış olan **Şerif Amulî** de, âlimlerin ve fakihlerin korkusundan kaçarak Hindistan'a gitti. Hind Padişahı ve Hind emirleri ve erkânı, ona layıkıyla hürmet gösterdiler.*“ (Agç, s. 192)

Sonuç

Tüm bunlardan da anlaşılıyor ki, Alevilik ve türevleri; 16. yüzyılın ikinci yarısından sonra, Şiiliğin ve giderek Sünniliğin Devletin resmi dini olarak ege-men olmasından sonra peyderpey ana yurdundan kovulmaya başladı. Geriye kalanlar, ancak büyük bir gizlenmeyle yaşamlarını sürdürebildiler.

Biz, Anadolu'dan ve Kürdistan'dan İran ve Hindistan içlerine göçler olgusunun da bunanla yakından ilgili olduğuna inanıyoruz. Nitekim, bu süreçte İran'a gönüllü göçler durmuş ve zoraki iskânlar başlamıştır. Dersim'den Şah

Abbas döneminde yapılan Horasan'a göçürtme ve zoraki iskân da, böyle gerçekleşmiştir. Ancak, öyle görünüyor ki, gerek kuzeydeki Sünni Özbek ve Türkmenler'le çelişkiler, gerekse güneydeki katı Şiilik uygulaması karşısında, Dersimli Kızılbaş Kürt unsurların önemli bir bölümü 1639'da imzalanılan **Kasr-ı Şirin Anlaşması'** nı fırsat bilerek eski yurtlarına geri dönüyorlar ve Anadolu içlerine kadar yayılıyorlar. Üstteki örnekte görüldüğü gibi, yönetimle ters düşen bazı unsurların da Hindistan'a gittiklerini tahmin etmek zor değildir.

Kalender Abdal öncülüğündeki **Kalenderi** isyanına büyük destek veren **Alvar** (Lurlar'ın çoğulu) **Aşireti'** nin bir bölümünün de, bu çerçevede Osmanlı topraklarına geçerek Erzurum ve Malatya yörelerine yerleştiklerini sanıyorum. Çünkü pek bilinmeyen bu Alevi Kürt topluluğunun adıyla bugün Erzurum ve Malatya yörelerinde köyler bulunuyor. Malatya'ya bağlı Darende ile Sivas'a bağlı Gürün belde-leri arasındaki bölgeye de **Alvar yöresi** deniyor ki, İran'ın **Lorani** yani **Lûri** bölgesi de tıpkı Anadolu'nun **Çamşıxı** ve **Arguvan** yöreleri gibi başlıbaşına bir müzik ekolüne sahiptir.

Öte yandan, **Noktavilik'** in Yahudi/ Musevi kaynaklı en eski mistisizm şekillerinden biri olan **Kabala** ile ilişki-

sine yukarda kısaca değinmiştik. Kabala, „kişisel gelişim ve Yaradan’a ulaşma yolunda ilerleme ilmi“ olarak tanımlanıyor. Semavi dinler ortaya çıkmadan önce varolduğu kabul edilen Kabala mistisizmi ile Aleviliğin türevleri arasında büyük benzerlikler bulunduğu açıktır. Çünkü Kabala ile Sufizm’de temel ilke „kendine yapılmasını istemediğini başkasına yapma“ ilkesidir. Bugün dünyanın tek Musevi/ Yahudi devleti olan İsrail’in düzenlediği „Kabala Kùltürler ve Medeniyetler Buluşması“ na 53 ülkeden 2500 kişi katılıyorsa, bu, öncelikle hümanist, toplumcu ve demokratik inanç ve kültürlerin bir başarısıdır. (Bkz.Hür. 8.2.2008)

Yukardan beri saydığımız bölgeler, aynı zamanda Alevi katliamlarının haritasını ve seyrini de ortaya koymaktadır. O halde, **Aşık** Fedai’nin, geçmişten günümüze uzanan bu Alevi katliamlarını dillendiren „**Dünün Kербela’sı Bugün De Vardır**“ şiirini paylaşmanın tam zamanı.

*Ehlibeyt’i seven yol ehli canlar
Dünün Kербela’sı bugün de vardır
Hazret-i Hüseyin’e talib olanlar
Dünün Kербela’sı bugün de vardır*

*Öz müřsidi tanı gafletten uyan
Beyhude dolaşmak dostluğa zıyan
İşte Sivas’taki otuz yedi can
Dünün Kербela’sı bugün de vardır*

*Zulme başkaldırmak erlerin kârı
Ezilenden yana kavli ikrarı*

*Maraş katliamı, Dersim diyarı
Dünün Kербela’sı bugün de vardır*

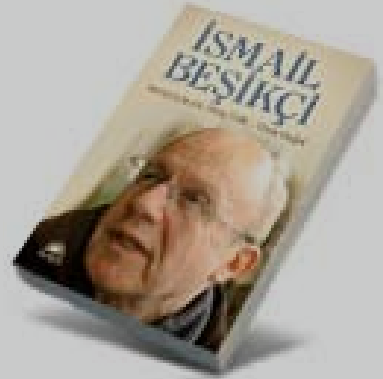
*Tanrı işi değil kula cezalar
Her yerde zâlimin hükmü kazalar
Pir Sultan, mazlumlar, Seyid Rıza’lar
Dünün Kербela’sı bugün de vardır*

*Fedai fark eyle dostu düşmeni
Koyun postundaki kurtları tanı
Halk için hizmetse işte zamanı
Dünün Kербela’sı bugün de vardır*

Bariş Ünlü, Ozan Değer

İsmail Beşikçi

İletişim Yayınları

Îsmâil Beşikçi, li Tirkîyê di pirsgrêka “*dîtina azad*” de sembolek e. Ji destpêka salên 1970î heta van rojên dawî jî hertim di derheqê nivîs û kitêbên wî de doz hatine vekirin û li ser hev 17 salan jî ber van dozan di zîndanê de maye. Îsmâil Beşikçi jî ber xebatên xwe yên li ser mesela kurdan, deriyên universîteyan herdem lê hatine girtin.

Bi ked û xebata Barış Ünlü, Ozan Değer beşik ji nivîsên vê kitêbê li ser kesayetiyê mamoste Îsmâil Beşikçi ye. Ew pirê caran jî aliyê kesên ku ji wî re hurmetê dikin û jê hez dikin, li Tirkîyê wî weke “*Sarı Hoca*” bi nav dikin.

Giraniya naveroka vê kitêbê jî ji îlhama berhemên wî, li ser pirsgrêka kurdan di demên cihê cihê de û di perspektîfê cuda de nivîs hene. Bi mesela kurdan ve girêdayî li Tirkîyê pirsên demokrasîyê, mafên însanan, pirsgrêkên unîversîteyan jî di vê çerçevê de nivîs cih digrên. Herçiqas naverok bi mesela kurdan ve hatiye dagirtin jî ev kitêb jî bo Îsmâil Beşikçi diyariyeka rêzêlgirtinê ye.

Kesên ku di vê kitêbê de li ser Îsmâil Beşikçi nivîsîne ev in:

Kaya Akyıldız, Gökçen Alpkaya, Kerem Altıparmak, Ahmet Aras, Ruşen Arslan, Abdurrahman Aydın, Fikret Başkaya, Oya Baydar, Mehmet Bayrak, Murat Belge, Hasan Bildirici, Hamit Bozarslan, Martin van Bruinessen, Handan Çağlayan, Ozan Değer, Temel Demirer, Yücel Demirer, Şeyhmus Diken, Ragıp Duran, Şakir Epözdemir, Işık Ergüden, Ümit Fırat, Cevat Geray, Haluk Gerger, Sabahattin Güllülü, İbrahim Gürbüz, Talat İnanç, Zeri İnanç, Levent Kanat, Karin Karakaşlı, Ruşen Keleş, İoanna Kuçuradi, M. Malmîsanij, Recep Maraşlı, H. Mem, Murathan Mungan, Baskın Oran, Ahmet Önal, İzzettin Önder, Hüsnü Öndül, Sibel Özbudun, Ünsal Öztürk, Necmettin Salaz, Esra Sarioğlu, Murat Sevinç, Ahmet Soner, İlhan Tekeli, Mustafa Topal, Bedahet Tosun, Barış Ünlü, Nabi Yağcı û Halit Yalçın.

Kitêp jî aliyê weşanxaneyê *İletişim Yayınları* ve di meha adarê de derketiye.

ZIMAN Û ZAROKÊN ME HEBÛN Û PÎROZÎYÊN ME NE!

MIZGÎNÎ JI BO ZAROKAN

Gelî zarokên qenc û şîrîn!
Mizgînîya me li we. Va ye APECê ji
bo we bi kurdî: bi zaravayê zazakî,
soranî û kurmançî ev kitêbên şîrîn
weşandine. Her kitêbek CDya
xwe jî heye. Ku hûn bixwazin, hûn
dikanin di ber xwendina kitêbê re
bi deng jî guhdarî bikin.

Navnîşana xwestinê li Swêdê
Box 8121
163 08 Spånga/Sweden
Telefon: 0046 (0)8 761 81 18
Fax: +46-8-761 24 90
E-mail: orderapcc@telia.com

Navnîşana xwestinê li Almanyayê
Muzaffer Özgür
Postfach 900 348, D-51113 Köln
Telefon: 0049-172 298 24 51
Fax: 0049 (0)2203-30 16 30
E-mail: birnebun@hotmail.de